QORTI TAL-APPELL

IMHALLFIN

S.T.O. PRIM IMHALLEF JOSEPH AZZOPARDI
ONOR. IMHALLEF JOSEPH R. MICALLEF
ONOR. IMHALLEF TONIO MALLIA

Seduta ta' nhar il-Ġimgħa, 31 ta' Mejju, 2019

Numru 12
Rikors numru 352/12 JZM

Giuseppa sive Josephine Camilleri u b'digriet tal-15 ta' Diċembru, 2015 l-Avukat Dottor Phyliss Aquilina ġiet awtorizzata tassumi l-atti tal-kawża bħala kuratriċi tal-istess Giuseppa sive Josephine Camilleri

v.

John Camilleri u martu Antonia sive Antoinette Camilleri għal kull interess li jista' jkollha

Il-Qorti:

1. Dan huwa appell imressaq mill-intimati minn sentenza preliminari mogħtija mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fit-30 ta' Settembru, 2013, (minn issa 'l hemm imsejħa "s-sentenza preliminari appellata") u minn sentenza fil-mertu mogħtija mill-istess Qorti fit-30 ta' Jannar, 2018 (minn issa 'l hemm imsejħa "sentenza finali appellata") fil-kawża fl-ismijiet premessi. Is-sentenza preliminari appellata ċaħdet l-ewwel eċċezzjoni preliminari

mqajma mill-intimati miżżewġin Camilleri (minn issa 'l hemm imsejħin "l-appellanti") li kienet tgħid li l-azzjoni attriċi ma kenitx tiswa għaliex il-fakultajiet mentali tal-attriċi (minn issa 'l hemm imsejħa "l-appellata") kienu tali li ma jippermettulhiex li tiftaħ din il-kawża. Bis-saħħa tas-sentenza finali appellata, l-ewwel Qorti, għar-raġunijiet hemm imfissra, laqgħet it-talbiet attriċi u ordnat it-tħassir tal-kuntratt ta' donazzjoni li sar bejn l-attriċi u binha l-intimat fl-atti tan-Nutar George *sive* Jurgen Galea fl-14 ta' Ġunju, 2010, u ikkundannat lill-appellanti jħallsu lill-appellata s-somma ta' tlettax-il elf euro (€ 13,000) flimkien mal-imgħax legali fuq dik is-somma b'seħħ mill-21 ta' Lulju, 2011, sal-jum tal-ħlas effettiv, flimkien mal-ispejjeż tal-kawża marbuta kemm mas-sentenza preliminari appellata u kif ukoll mas-sentenza finali appellata;

2. Bil-kawża mibdija minnha, l-appellata talbet lill-ewwel Qorti (i) issib li l-kunsens tagħha fuq il-kuntratt pubbliku ta' donazzjoni tal-14 ta' Ġunju, 2010, li bis-saħħa tiegħu l-appellant kiseb il-proprjetà immobbli tagħha kien vizzjat b'qerq min-naħa tal-istess appellant bi ħsara għal ommu l-attriċi jew ingħata bi żball li jinvalida l-kunsens tagħha; (ii) issib li l-kuntratt ta' donazzjoni msemmi huwa null u bla effett fil-liġi; (iii) issib li l-kuntratt ta' donazzjoni msemmi huwa null u bla effett fil-liġi għall-finijiet u effetti tal-liġi ai termini tal-artikolu 40 tal-Att dwar il-Professjoni Nutarili u Arkivju Nutarili (Kap. 55 tal-Liġijiet ta' Malta) billi sar bi ksur tal-proċedura sanċita fil-provvedimenti tal-istess Att; (iv) tordna t-tħassir tal-imsemmi kuntratt

ta' donazzjoni għar-raġunijiet fuq imsemmija, u tiffissa jum, ħin u lok għall-pubblikazzjoni tal-att opportun ta' rexxissjoni; (v) taħtar nutar pubbliku biex jippubblika l-att opportun ta' rexxissjoni u kuraturi sabiex jidhru fuq dak l-att għal dawk li jonqsu li jersqu għall-pubblikazzjoni tiegħu; (vi) issib li l-intimati għandhom jagħtuha tlettax-il elf euro (€ 13,000) jew somma oħra rappreżentanti flejjes tagħha li l-intimati qegħdin jirrifjutaw li jroddulha lura bla ebda raġuni tajba fil-liġi; u (vii) tikkundanna lill-intimati li jħallsuha l-imsemmija somma ta' tlettex-il elf euro (€ 13,000) jew somma oħra. Talbet ukoll l-imgħax legali fuq is-somma ta' tlettax-il elf euro minn dakinhar tal-ittri uffiċjali tagħha tat-18 ta' Lulju, 2011 u dik tal-4[1] ta' Awwissu, 2011, u tal-mandat kawtelatorju kontestwalment preżentat, filwaqt li żammet sħaħ il-jeddijiet tagħha għal kull azzjoni oħra xierqa spettanti lilha;

3. Fit-Tweġiba Maħlufa tagħhom, l-intimati appellanti eċċepew (a) in-nullità tal-azzjoni attriċi billi l-fakultajiet mentali tal-attriċi mhumiex tali li jippermettulha li tistitwixxi proċeduri legali jew li tressaq personalment u validament xi forma ta' talba ġudizzjarja jew li tifhem tali proċeduri jew tieħu ġurament: jgħidu li kemm hu hekk, wara l-attriċi hemm jistaħbew uliedha l-oħrajn li jridu jħassru dak kollu li sar validament fl-att nutarili attakkat. Żiedu jgħidu li (b) l-intimat ma wettaq l-ebda qerq, dolo jew mala fidi kontra ommu l-attriċi, tant li naqset tfisser x'kien tali qerq, u jisħqu li,

[1] *Recte:* 17 ta' Awwissu, 2011 (ara Dok "GC4", f'paġġ. 25 – 7 tal-proċess)

għall-kuntrarju, kienet ommu stess li nsistiet miegħu li jmorru għand nutar biex tagħmel il-kuntratt ta' donazzjoni li issa qiegħda tattakka. Ċaħdu (ċ) li jeżisti xi żball f'dak li riedet tagħmel l-attriċi, wisq anqas li sar xi żball sostanzjali, skużabbli u determinanti li jġib fix-xejn u ma jiswiex il-kuntratt minnha attakkat. Ċaħdu wkoll (d) li jeżisti xi nuqqas formali li jirrendi l-imsemmi kuntratt wieħed bla siwi jew bi ksur tad-dispożizzjonijiet tal-Kapitolu 55 tal-Liġijiet ta' Malta, liema dispożizzjonijiet tħarsu b'mod skrupoluż min-nutar pubbliku li ippubblika l-att. Laqgħu wkoll billi (e) qalu li ma teżisti l-ebda raġuni oħra li tiġġustifika r-radd lura ta' xi flus li l-attriċi setgħet għaddiet lill-intimat, billi dan sar bi ħlas bħala kumpens għas-serviġi li l-eċċipjenti jagħtu lill-attriċi jew nefqiet li huma jagħmlu għall-ġid tagħha qabel ma ħakmitha l-marda mentali tagħha u dan ukoll tul iż-żmien li hija kienet toqgħod magħhom. Jgħidu li (f) il-problemi u l-kwestjonijiet bdew jinqalgħu wara li oħt l-intimat, Mary Grace Catania, ħadet lill-attriċi għandha u bdew isiru allegazzjonijiet fil-konfront tal-eċċipjenti u binthom;

4. Biex waslet għad-deċiżjoni tagħha dwar l-eċċezzjoni tan-nullità, fis-<u>sentenza preliminari appellata</u>, wara li l-ewwel Qorti semgħet ix-xhieda rilevanti għal dik l-eċċezzjoni, qieset u ikkunsidrat b'dan il-mod:

> "***II.*** ***<u>Provi u risulanzi</u>***
>
> *"Riassunt tal-medical history tal-attriċi, kif toħroġ anke mill-provi ta' natura medika li tressqu sal-lum, inkluż id-Dok BG1, tirriżulta fil-parti*

medika tar-rapport tas-social worker datat 18 ta' Jannar 2011 li jgħid hekk –

> *"She suffers from Ischaemic Heart Disease, Congestive Heart Failure, Hypertension, Epilepsy and Herpes Zoster Opthalmicus. Ms. Camilleri underwent Splenectomy, Nephrectomy following diagnosis of Renal Cell Carcinoma and amputation of two fingers left upper limb post Meningitis. She has a past history of Deep Vein Thrombosis, Pulmonary Embolism, Appendicectomy and Cholecsysectomy. Josephine has frequent admissions to hospital due to her illnesses. Few weeks ago she was admitted to Mater Dei Hospital following a fainting episode that resulted in Head Injury.*

"Mill-provi li nġiebu a konjizzjoni ta' din il-Qorti, ma jirriżultax li l-attriċi rċeviet kura għal mard mentali. Anzi kull tabib u speċjalista li xehed fil-kawża tal-lum, apparti persuni oħra, kien f'qagħda li jaċċerta lill-Qorti li l-attriċi taf x'inhi tagħmel, kienet f'qagħda mentali tajba li tippreżenta din il-kawża u kienet taf ukoll għala għamlet din il-kawża.

"L-Ispeċjalista Prof Dr Anthony Zammit xehed illi l-attriċi kienet pazjenta regolari tiegħu. L-aħħar li nvistaha kien fis-6 ta' Ġunju 2012. Għalkemm dakinhar li raha, il-vista ma kienitx għal raġunijiet relatati ma' saħħa mentali, ix-xhud kien f'qagħda li jafferma illi mentalment l-attriċi kienet luċida u kellha awtonomija ta' deċiżjoni u ben orjentata. Anke meta sa sentejn qabel kellu bżonn joperaha, dejjem kienet hi li tat il-kunsens biex jipproċedi. Iddeskriva lill-attriċi bħala persuna li tgħix ħajja sempliċi pero' għax hekk hu tiffrekwenta l-università tat-triq. Skond Prof Zammit, simple people can have very good knowledge u l-atriċi hija waħda minn dawn in-nies.

"It-Tabib Psikjatra Anthony Dimech ħareġ ċertifikati mediċi dwar il-qagħda mentali ta' l-attriċi: l-aktar rilevanti kien dak li ħareġ fit-2 ta' April 2012 (Dok GC6), u cjoe' lejliet il-preżentata tar-rikors ġuramentat odjern. Huwa aċċerta lill-Qorti li l-attriċi kienet compos mentis. Iċ-ċertifikat tat-2 ta' April 2013 ma jħallix dubju: Mrs Josephine Camilleri's executive functions are not impaired. She has capacity to file a court case and tells me that she intends to do so. U l-kawża kienet dik proprju tal-lum. Ftit anqas min sena qabel, l-attriċi riedet tagħmel l-istess. Infatti fiċ-ċertifikat tiegħu tal-4 ta' Awissu 2011 (Dok A) Dr Dimech jgħid: She is fully capable of instituting a legal claim and affecting judicial acts. She tells me she intends to go to court to claim her property, assets and money from her son Ganni Camilleri.

"Ix-xhieda tat-Tabib Psikjatra Joseph Vella Baldacchino ma setgħetx titfa' wisq dawl fuq il-kwistjoni sollevata fl-ewwel eċċezzjoni għaliex iċ-ċertifikat li ħareġ fis-17 ta' Ġunju 2010 (Dok C) għalkemm ikkonferma l-kontenut tiegħu kien jittratta biss il-kapaċità tal-attriċi li tagħmel testment. Skond Dr Vella Baldacchino, l-assessment tal-kapaċità li tagħmel atti oħra tal-ħajja ċivili kien jirrikjedi eżamijiet kliniċi mirati u speċifiċi li fil-każ tal-attriċi ma kienx għamel.

"It-Tabib Dr Godfrey Farrugia kien il-GP tal-attriċi għal ħafna snin. U kien jaf tajjeb kemm lilha kif ukoll il-familja kollha. Huwa xehed illi kien invistaha fis-sitt ġimgħat preċedenti l-21 ta' Ġunju 2012. Huwa aċċerta lill-Qorti li l-cognitive state tal-attriċi kien tajjeb u li kienet taf x'inhi tagħmel.

"Xehdu wkoll id-difensuri tal-atturi [recte: attriċi] Dr. Anthia Zammit u Dr Paul Cachia li fissru lill-Qorti kif iltaqgħu mal-attriċi, kif fissritilhom il-problemi li nqalgħu mal-konvenuti u d-determinazzjoni tagħha (mhux ta' ħaddieħor) li tfittex drittijietha permezz tal-kawża tal-lum.

"Fix-xhieda tagħhom, in-Nutara Mariella Mizzi u Jurgen Galea ma daħlu b'ebda mod fil-kwistjoni tal-kawża bejn il-partijiet u l-issue partikolari li qegħda tiġi trattata fl-ewwel eċċezzjoni. Dr Mizzi xehdet b'mod ġenerali dwar il-qagħda tal-attriċi u ma stqarret xejn avvers aktar milli li hawn si trattava ta' persuna anzjana: punto e basta. Min-naħa tiegħu Dr Galea xehed dwar il-kuntratt tal-14 ta' Ġunju 2010. Qal illi wara dak il-kuntratt ma kienx reġa' ra lill-attriċi. Talab li l-kuntratt ikun akkompanjat minn ċertifikat mediku ex abundante cautele. Stqarr illi biċ-ċertifikat b'kollox li kieku kellu dubju dwar is-saħħa mentali tal-attriċi ma kienx jippubblika l-kuntratt.

"Xehdu wkoll il-konvenuti dwar l-qagħda ta' saħħa tal-attriċi in partikolari meta jagħtuha epileptic fits. Fix-xhieda tal-konvenuti, il-Qorti mhijiex tara prova ta' inkapaċità tal-attriċi li tistitwixxi din il-kawża. L-enfasi tal-konvenuti bix-xhieda tagħhom tinvesti aktar il-mertu milli l-eċċezzjoni.

"Din il-Qorti semgħet ukoll lill-attriċi tixhed quddiemha viva voce u kwindi tista' tifhem u tiżen aħjar il-kumpless tal-provi li tressqu dwar l-ewwel eċċezzjoni.

*"Skond l-**<u>Art. 787(1) tal-Kap 12</u>**, kull att ġudizzjarju li jsir minn persuna jew kontra persuna inkapaċi li toqgħod f'kawża u li ma tkunx awtorizzata regolarment għaldaqshekk huwa null.*

*"Din id-disposizzjoni trid tinqara flimkien mal-**<u>Art. 788 tal-Kap 12</u>** li tgħid illi d-difett tan-nullità jiġi rimedjat jekk .. .. jew il-kuratur, illi jidher minn rajh jew għax imsejjaħ fil-kawża, japprova l-atti.*

"Għall-finijiet tal-eċċezzjoni kif dedotta, il-kwistjoni kollha hi jekk fit-<u>3 ta' April 2012</u> – data tal-preżentata tar-rikors ġuramentat – kinitx l-attriċi persuna inkapaċi li toqgħod f'kawża. L-asjem tal-provi juri li l-attriċi <u>ma kinitx</u> persuna inkapaċi. <u>Lanqas</u> ma kienet ippruvata għas-sudisfazzjon tal-Qortil-allegazzjoni tal-konvenuti (li tagħmel parti mill-istess eċċezzjoni) illi meta ppreżentat il-kawża, l-attriċi kienet persuna inkapaċi, għaliex kienet istigata minn ħut il-konvenut biex twaqqa' l-atti kollha li għamlet mal-konvenut fiż-żmien meta kellha l-kapaċità li tagħmel dawk l-atti.

*"**Għar-raġunijiet kollha premessi, din il-Qorti qegħda taqta' u tiddeċiedi billi tiċħad l-ewwel eċċezzjoni tal-konvenuti, u tordna l-prosegwiment tal-kawża fil-mertu.**"*;

5. Fis-<u>sentenza finali appellata</u> l-ewwel Qorti iddeċidiet b'dan il-mod:

*"**qegħda tipprovdi dwar it-talbiet attriċi, u dwar l-eċċezzjonijiet li baqgħu mhux deċiżi bis-sentenza parzjali tagħha tat-30 ta` Settembru 2013, billi taqta` u tiddeċiedi hekk :-**"*

*"**Tiċħad l-eċċezzjonijiet l-oħra kollha.**"*

*"**Tilqa` l-ewwel, it-tieni u t-tielet talbiet.**"*

*"**Tilqa` r-raba` talba billi tordna r-rexxissjoni tal-kuntratt ta` donazzjoni ta` bejn l-attriĊi u l-konvenut tal-14 ta` Ġunju 2010 fl-atti tan-Nutar Dottor George sive` Jurgen Galea (Dok GC1) u tappunta d-data ta` nhar l-Erbgħa 28 ta` Frar 2018 fil-11.00 a.m. fil-bini tal-Qrati tal-Ġustizzja, Valletta, għall-pubblikazzjoni tal-att ta` rexxissjoni.**"*

*"**Tilqa` l-ħames talba billi taħtar lin-Nutar Pubbliku ta` Malta Dr Nicholas Vella sabiex jippubblika l-att ta` rexxissjoni u taħtar lill-Avukat Dottor Anna Mifsud Bonnici bħala kuratur sabiex tirrappreżenta lill-eventwali kontumaċi fuq l-istess att ta` rexxissjoni.**"*

*"**Tilqa` s-sitt talba.**"*

*"**Tilqa` s-seba` talba billi tikkundanna lill-konvenuti sabiex iħallsu lill-attriċi s-somma ta` tlettax-il elf Ewro (EUR 13,000) bl-imgħax legali b`effett mill-21 ta` Lulju 2011 (data tan-notifika tal-ittra uffiċjali tat-18 ta` Lulju 2011) sad-data tal-effettiv pagament.**"*

*"**Tikkundanna lill-konvenuti sabiex iħallsu l-ispejjeż kollha ta` din il-kawża, inklużi l-ispejjeż relatati mas-sentenza parzjali tat-30 ta` Settembru 2013, l-ispejjeż tal-ittra uffiċjali tat-18 ta` Lulju 2011, l-ispejjeż tal-ittra uffiċjali ta` l-4 ta` Awissu 2011 u l-ispejjeż tal-mandat ta` sekwestru kawtelatorju li kien ippreżentat kontestwalment mar-rikors ġuramentat.**"*;

6. Biex l-ewwel Qorti waslet għad-deċiżjoni tagħha fis-sentenza finali appellata, wettqet ġabra tal-bosta xhieda li tressqu quddiemha, u qieset u qatgħet b'dan il-mod dwar il-mertu:

*“**III. L-ewwel u t-tieni talbiet***

*“**1. Dritt u gurisprudenza***

*“Fis-sentenza ta` din il-Qorti tal-10 ta` Marzu 1997 fil-kawza “**Godfrey Aquilina noe vs Vincent Borg et**” (Kollez.Vol.LXXXI.iii.44) kien inghad hekk :-*

> *“il-kuntratti u konsegwentement l-obbligazzjonijiet naxxenti minnhom, jistghu jigu rexissi jekk jonqos xi wiehed jew izjed mill-elementi essenzjali mehtiega ghall-validita` ta` kuntratt u cioe` kapacita`, kunsens, oggett u kawza lecita.”*

*“Skont l-**Art 974 tal-Kap 16**, ma jkunx jiswa dak il-kunsens li jkun gie moghti bi zball, jew mehud bi vjolenza jew b`ghemil doluz.*

*“Skont l-**Art 981(1) tal-Kap 16**, l-eghmil doluz huwa motiv ta` nullita` ta` ftehim, meta l-inganni li jkunu saru minn wahda mill-partijiet ikunu tali illi minghajrhom il-parti l-ohra ma kenitx tikkontratta.*

“Sabiex tirnexxi azzjoni dwar qerq, jehtieg li jigi ppruvat li jkun gie ezercitat eghmil ta` tali natura li jqarraq anke persuna li tkun hadet il-pariri taghha u mxiet b`kawtela.

“Fid-decizjoni li tat il-Qorti tal-Appell fit-3 ta` Dicembru 1919 fil-kawza “**Galea vs Zammit**”, inghad illi l-principji ewlenin sabiex jirrizulta dolo fi kwistjonijiet ta` natura civili huma :-

> *“(1) il mantenimento dei contratti e` di interesse generale purche` e` principio di ordine pubblico; siffatto considerazione impone che nelle cause d`impugnazione di contratti per vizio di consenso si procede con massima circospezione perche` non si abbia ad annulare un` atto che dovrebbe rimanere in vigore ;*
>
> *“(2) i principi che regolano il dolo si devono applicare con maggior rigore quando trattasi di un atto a titolo gratuito che quando trattasi di un contratto a titolo onoroso ;*
>
> *“(3) a provare il dolo bastano gli indizi e le congetture purche` siano gravi e concordanti, si da generare la convinzione che la liberalita` o il contratto impugnato e` stato l` effetto di raggiri usati dall` altra parte o da terzi.*

“Sabiex kuntratt ikun ivvizzjat b`qerq jehtieg li mhux biss issir il-prova tal-qerq izda ghandu jirrizulta wkoll dan kien determinanti ghall-volonta` tal-parti mqarrqa (dolus dans locum contractui).

*“Fis-sentenza “**Galea vs Bonnici**” riportata fil-Kollez. Vol X pag 592 kien osservat illi : “I raggiri usati da uno dei contraenti sono stati tali che senza di essi l`altra parte non avrebbe contrattato.”*

*“Fis-sentenza taghha tas-17 ta` Marzu 1958 fil-kawza **“Cassar Torreggiani vs Manche**” (Kollez Vol XLIIA.i.126) il-Qorti tal-Appell*

irrimarkat illi l-ingann irid ikun il-kawza determinanti li tkun tat lok ghall-ftehim li ghaqqad in-negozju. Fl-istess waqt l-ingann irid ikun tali li jista` jaghmel impressjoni fuq bniedem sensat, u jkun jeccedi l-limiti tal-furberija tollerata fin-negozju. Ghalhekk wiehed ma jistax jipprexxindi mill-kondizzjoni personali tal-partijiet. Fil-qies tal-ingann, huwa mehtieg li wiehed jara c-cirkostanzi kollha li fihom ikun gie konkjuz in-negozju. Mill-banda l-ohra sakemm ma jkunx hemm dolo fil-veru sens, jew frodi, is-semplici tifhir tal-oggett u l-esagerazzjoni tal-valur intrinseku tieghu, wehedhom, ordinarjament mhumiex hlief is-solita xorta ta` inkoraggiment li fin-negozju huwa tollerat bhala "dolus bonus", biex dak li jkun jkompli jsahhah il-volonta` tal-parti l-ohra biex tikkonkludi l-ftehim.

"Fis-sentenza taghha tal-4 ta` Frar 1965 fil-kawza "**Mifsud noe vs Tanti**" din il-Qorti rrilevat illi sabiex il-qerq ikun gravi, irid ikun tali li persuna ta` dehen ordinarju ma jaghrafx li jkun gie mqarraq u jkun ghemil li jmur lil hinn minn ftahir esagerat dwar xi kwalita` tal-oggett tan-negozju, kif ukoll illi kieku ma kienx ghal dak il-qerq, ma kienx jidhol fin-negozju in kwistjoni.

*"Fis-sentenza li nghatat fil-kawza "**Dimech vs Zimmermann Barbaro et**" tas-7 ta` Dicembru 1935 (Kollez Vol XXIX.ii.832) il-Qorti tal-Appell Kummercjali sostniet illi mhux kwalunkwe ngann ta` kontrajent wiehed ghad-dannu ta` l-iehor jammonta ghad-dolo rikjest mil-ligi bhala mottiv ghall-annullabilita` ta` kuntratt. L-ingann irid ikun tali li ma jhallix lill-kontrajent ingannat il-kuxjenza ta` dak li kien qieghed jaghmel u l-indipendenza tal-kunsens tieghu; u tali wkoll li minghajru ma kienx jikkuntratta. Id-dolo jgib l-izball u dana jrid ikun invincibbli. (ara wkoll "**Farrugia Gay vs Farrugia Gay**" – 3 ta` Mejju 1921).*

*"Tajjeb jinghad illi a tenur tal-**Art 981(2) tal-Kap 16**, id-dolo jew frodi ma jista` qatt ikun prezunt izda jrid jigi ppruvat minn min jallegah. Trid issir il-prova li parti tkun xjentement uzat raggiri frawdolenti u artifizji gravi.*

*"Fid-decizjoni ta` din il-Qorti diversament presjeduta tal-4 ta` Marzu 2004 fil-kawza "**Zammit noe et vs Fenech et**" kien rilevat illi l-qerq ma jistax jigi allegat meta l-fatti setghu jigu stabbiliti bla xkiel zejjed mill-parti li tallega l-qerq, ghaliex inkella xilja ta` qerq ma tkunx ghajr skuza facli biex wiehed jahrab milli jwettaq ir-rabtiet li jkun dahal ghalihom mal-persuna li allegatament uzat il-qerq.*

"Fis-sentenza tas-16 ta` Gunju 2003 fil-kawza ***"Piscopo vs Filletti"*** *kien inghad illi :-*

> *"Naturalment kif jghid il-Baudry, "nel valutare i fatti che lo costituiscono, dobbiamo chiederci se la persona che ha acconsentito fosse piu` o meno intelligente, se date le circostanze fosse piu` o meno facile ingannarla"; Dan ma jistax hlief ifisser illi mhux kwalsiasi ingann ta` kontraent wiehed ghad-dannu ta` l-iehor jammonta ghad-dolo rikjest mil-ligi ; … Ma jistax jigi allegat frodi meta l-fatti kienu facilment accertabbli; ikun tassew facli kieku kellu jigi acettat illi bl-iskuza ta` l-*

> *allegata mala fede da parti ta` wiehed mill-kontraenti, l-kontraent l-iehor japprofitta ruhu biex jezimi ruhu mill-obbligu li ma jirrispettax il-pattijiet jew biex ihassar u jannulla ftehim konkjuz.”.*

*“Fis-sentenza li tat il-Qorti tal-Appell Kummercjali fit-13 ta` Frar 1946 fil-kawza “**Sciberras vs Zimmermann Barbaro**” (Kollez Vol XXXII.ii.223) saru dawn il-konsiderazzjonijiet:-*

> *“Illi, kif josserva l-Baudry, l-annullabilita` ta` kuntratt bazata fuq ghemil doluz tissuponi wkoll l-izball li waqa` fih il-kontraent li jaghmel l-istanza ta` l-annullament minhabba l-ghemil doluz ta` l-iehor; imma b`din id-differenza, illi mentri l-izball, bhala motiv per se` indipendentement mill-ghemil doluz, hemm bzonn li jaqa` fuq is-sustanza talhaga, invece l-izball effett tal-ghemil doluz ma hemmx bzonn li jaqa` fuq is-sustanza tal-haga (ara loc. Cit. Pg 160, para 117). L-istess jghid il-Laurent (Principi Dto.Civ. Vol.XV.p.463 para.522) bil-kliem `…… il dolo e` sufficiente anche quando l`errore che dal medesimo risulta non e` sostanziale`.*
>
> *“Illi kif josserva l-Laurent (loc.cit.para 524) `ogni vizio del consensio e` individuale e deve esere valutato dal punto di vista della persona che contratta. Il magistrato deve mettersi al posto di quella per determinare l`influenza che i fraudolenti raggiri hanno potuto esercitare sull`animo di lui …*
>
> *“…`.L-istess ighid il-Planiol “Dol civil et dol criminal” no.37, pag.571, u l-Baudry, loc. cit. para.103, bil-kliem:- `Per conseguenza, nel valutare i fatti che lo costituiscono, dobbiamo chiederci se la persona che ha acconsentito fosse piu` o meno intelligente, se date le circostanze fosse piu` o meno facile ingannarla`.*
>
> *“Illi r-ricerka jekk l-ghemil doluz kienx kif ghall-finijiet ta` din l-azzjoni hemm bzonn li jkun, jigifieri determinanti, hija wahda ta` fatt, li ghandha tigi meqjusa fic-cirkustanzi partikolari ta` kull kaz. Id-distinzjoni antika bejn ghemil doluz `causam dans contractui` u ghemil doluz `incidens in contractum` hija ormai skartata in vista tal-lokazzjoni tal-ligi. Il-Laurent jikkritikaha (loc.cit.para. 523, pg 464). Ir-Ricci hu ferm car fuq dan il-punt, u fil-komment tieghu ghall-artikolu korrispondenti tal-Kodici Taljan, li hu identiku ghal dak Malti, jghid hekk :-*
>
>> *“`Perche` il dolo produca la nullita` del contratto deve esere tale che senza di esso non avrebbe avuto luogo il contratto. Questo criterio, adottato dal nostro legislatore ha bandito dal diritto patrio le sottili distinzioni che la scuola faceva tra dolo positivo e negativo, tra dolo principale e incidente. Al giudice chiamato ad applicare l`articolo 1115 poco deve interessare se il dolo siasi posto in essere con atti positivio negativi, se esso abbia avuto luogo prima di iniziare le trattative del contratto durante il corso delle medesime, o se l`inganno sia caduto su cio` che e` principale, ovvero su quello che e` accessorio; una sola indagine esso e` chiamato a fare, e questa consiste nel vedere se, ove dolo non vi fosse stato, la parte ingannata avrebbe oppur no conchiuso il contratto …`*
>
> *“(ara wkoll : 14 ta` Ottubru 2004 : PA : **“Transcontinental Properties Limited vs European School of English Limited”** ; 28 ta` Lulju 2004*

*: PA : "**Portelli vs Felice**" ; u 20 ta` Marzu 2003 : PA : "**Aquilina vs Ellul**").*

*"Fis-sentenza li tat il-Qorti tal-Magistrati (Ghawdex) Gurisdizzjoni Superjuri Sezzjoni ta` Gurisdizzjoni Generali fil-11 ta` Frar 2015 fil-kawza "**A&A Properties Limited vs Dalmas et**" kien imfisser x`jammonta ghal dolo u ghal mala fede sabiex ikun hemm vizzju tal-kunsens :-*

> *"[…] id-dolo jikkonsisti fir-rieda hazina ta` wiehed mill-kontraenti li topera permezz ta` qerq (raggiri) biex tiddevija r-rieda tal-iehor billi tipprovoka zball (`errore`). Infatti, ikkunsidrat min-naha tad-deceptor, id-dolo hu raggir waqt li, kkunsidrat minnaha tad-deceptus, hu zball. Il-ligi, li diga` tikkontempla l-izball bhala vizzju tal-kunsens ghar-rasu, thares f`dan il-kaz aktar il-boghod lejn il-kawza tieghu u twassal ghall-annullament tal-kuntratt anki meta l-izball ma jkunx guridikament sufficjenti biex wahdu igib ghan-nullita`" (**Reverendu Don Francesco Zammit et vs Avukat Dr Anthony Farrugia et** deciza mill-Qorti tal-Appell fil-31 ta` Marzu 1967).*

*"Issir ukoll referenza ghas-sentenza li tat il-Qorti tal-Appell Inferjuri fid-9 ta` Lulju 2008 fil-kawza **"Gatt et vs Portelli"** fejn inghad hekk :-*

> *"il-bwona fede, oggettivament konsiderata, tenukleja l-kriterju ta` valutazzjoni ta` mgieba determinata u, aktar minn hekk, isservi ta` strument ta` kontroll tar-ragonevolezza, o meno, talpretensjoni. F`sens wiesgha, kif anke dimostrat minn certi disposizzjonijiet fil-Kodici Civili taghna (ara, ad ezempju, Artikolu 993), ir-rilevanza taghha hi dik tas-solidarjeta` socjali li timponi fuq kull parti f`rapport kontrattwali d-dmir li jagixxi b`mod li jippreserva l-interessi tal-kontraenti l-iehor ….*
>
> *"Il-`bwona fede` ma ghandhiex biss valur merament teoriku. Din, anzi, ghandha, f`sens oggettiv, tkun intiza bhala regola komportamentali ta` ragonevolezza u, fuq kollox, ta` lealta u ta` korrettezza. B`mod generali tikkostitwixxi principju etiku guridiku fl-ezercizzju tad-drittijiet. Hekk kif ezemplarment espress fl-Artikolu 2 tal- Kodici Civili Svizzeru, "kull wiehed fl-ezercizzju tad-drittijiet proprji u fl-adempiment ta` l-obbligazzjonijiet tieghu ghandu jgib ruhu bil-bwona fede".*

"Espress f`dawn it-termini l-principju tal-bwona fede jimponi limitu fl-ezercizzju tad-drittijiet. Dan kemm ghaliex ghall-pretendent tad-dritt f`rapport ma` haddiehor il-bwona fede tirraprezenta l-metru ta` mgieba, kif ukoll hi kejl siewi ta` valutazzjoni mill-gudikant."

"Fejn si tratta ta` **zball**, il-qrati taghna dejjem kienu cari fis-sens illi sabiex zball ta` fatt jaghti lok ghat-thassir tal-kuntratt, irid jirrizulta li jikkonsisti fi zball sostanzjali.

*"**L-Art. 975 tal-Kap.16** jittratta l-izball dwar il-ligi – "L-izball dwar il-ligi ma jgibx in-nullità tal-kuntratt hlief meta dan ikun il-kawza wahdenija jew ewlenija tieghu."*

*"**L-Art. 976 tal-Kap.16** jittratta mbaghad l-izball dwar il-fatt –*

"(1) L-izball dwar il-fatt ma jgibx in-nullità tal-kuntratt hlief meta jaqa fuq is-sustanza nfisha tal-haga li tkun l-oggett tal-ftehim.

"(2) Il-ftehim ma jkunx null jekk l-izball jaqa` biss fuq il-persuna li maghha jkun sar il-ftehim, hlief meta l-ghazla ta` dik il-persuna tkun il-kawza ewlenija ta` dak il-ftehim."

*"Fis-sentenza li tat din il-Qorti diversament presjeduta fit-22 ta` Mejju 2001 fil-kawza "**Aquilina et vs Farrugia noe**" inghad hekk :-*

"Illi dwar vizzju tal-kunsens minhabba zball, il-ligi tiddistingwi bejn zball dwar il-ligi li ma jgibx nullita` hlief meta dan ikun il-kawza wahdanija jew ewlenija tieghu, u zball ta` fatt li ma jgibx in-nullita` tal-kuntratt hlief meta jaqa` fuq is-sustanza nfisha tal-haga li tkun l-oggett tal-ftehim (Art 975 u 976 tal-Kap 16)…Illi dejjem gie ritenut mill-Qrati taghna li biex jaghti lok ghat-thassir tal-kuntratt l-izball ta` fatt irid ikun zball sostanzjali. Il-Qorti ta` l-Appell fis-sentenza tat-30 ta` Marzu 1936 fl-ismijiet **Alessandro Portanier vs Paolo Dalli** irriteniet li `errore di fatti` ma jgibx ghan-nullita` tal-konvenzjoni ` se quando cade sulla sostanza stessa della cosa che ne e` l-oggetto`.

"In sostenn ta` dan saret referenza ghal dak li jinghad minn l-awtur Franciz Laurent (Vol XV, p 455) li fuq dan il-kuncett qal hekk: `Pothier ci dira` cio` che bisogna intendere per errore sulla sostanza della cosa. L` errore annulla che le parti hanno avuto principalmente di mira e che forma la sostanza di questa cosa. L` errore sulla sostanza e` dunque un errore sulla qualita`, ma non ogni errore sulla qualita` e` sostanziale; bisogna che esso cada su di una qualita` principale, ed e` l`intenzione delle parti quello che deve decidere se una qualita` e` o no principale. E il case di applicare il principio di Domat: Le parti non avrebbero contrattato se avessero saputo che la cosa non aveva quella qualita` che esse le supponevano; l` errore sara` sostanziale`. (**Godfrey Aquilina noe vs Vincent Borg et** 10 ta` Marzu 1997, A.J. M. Vol LXXXI.III.44).

"Illi a bazi ta` tali principji ma rrizultax lanqas li l-kunsens ta` l-atturi kien moghti bi zball ghaliex l-atturi kienu jafu x`inhu jsir, anke jekk sostnew il-kuntrarju, ghaliex forsi huma hekk kien jaqblilhom jghidu."

*"Fis-sentenza li tat din il-Qorti diversament presjeduta fis-6 ta` Marzu 2003 fil-kawza "**Farrugia vs Farrugia**" inghad hekk :-*

*"Illi infatti, fis-sentenza **Sacerdot C. Caruana et vs M. Bugeja** (A.C. 5 ta` April 1922 – Vol XXVI.ii.81) illi ` per invalidare una transazione per errore sull` oggetto, pertanto, l` errore deve aver avuto tanto peso subiettivo sull` animo del contraente, da rendere certo che questi, in difetto di quell` errore, non sarebbe intervenuto…`*

*"Illi mbaghad fis-sentenza **Onorato Pisani vs Negte Joseph Mamo noe** (A.K. 7 ta` Novembru 1933 – Vol XXVIII.i.1218) intqal li `…l`errore, per essere causa di vizio del consenso, deve essere scusabile. La dottrina da accettarsi nella soggetta materia e` quella secondo cui l`*

errore non puo` addiursi quando e` l` effetto d grande negligenza, per cui l; contraente avrebbe potuto accorgersi dell` errore anche con lieve diligenza, perche` in tale caso e` da applicarsi la massima qui sua culpa damnum sentit, non videtur damnun sentire. Ed in applicazione di tale dottrina, la Corte di Appello di Sua Maesta`, il di` 28 Marzo 1909. in re ***Axisa vs Aquilina*** *(Collez. Vol. XVII.i.108) ritenne che: un dichiarazione di un fatto inserto in un contratto non si puo` impugnare per causa d` ignoranza o di errore, quando colui che la impugna non poteva, nel momento di tale dichiarazione, trovarsi in stato di tale ignoranza od errore.`*

"Illi dan kif gie kkonfermat fis-sentenza ***M.G. Philips vs R. Storace et*** *(A.K. 14 ta` Frar 1941 – Vol. XXXIA.i.12), kif ukoll* ***C. Zarb et vs G. Xuereb*** *(A.K. 13 ta` Ottubru 1998 – Vol. LXXXII.ii.1027) fejn intqal illi:-*

"`Zball ta` fatt jipproduci n-nullita` tal-konvenzjoni meta jaqa` fuq is-sostanza tal-haga li tifforma l-oggett tal-konvenzjoni hija l-opinjoni preferibbli li l-kelma ` sustanza` ghandha tittiehed bhala sinonimu ta` kwalita` sostanzjali u li din il-kwalita` tiddependi mill-intenzjoni tal-partijiet (Vol. XXXII.ii.157)`"

"Il-Qorti kkkonkludiet illi l-attur ma kienx fi zball meta ffirma l-kuntratt stante li kien jaf tajjeb x`kien qed jaghmel tant li fil-kuntratt ha hsieb l-interessi tieghu wkoll.

*"Decizjoni ohra hija dik li tat din il-Qorti diversament presjeduta fl-4 ta` Marzu 2004 fil-kawza "**Zammit noe vs Fenech et**" fejn inghad illi zball dwar is-sustanza ghandu jkun determinanti, soggettiv, unilaterali u skuzabbli. Ma jistax ikun hemm zball sostanzjali u skuzabbli meta l-fatti li ghalihom jirreferi dak l-izball kienu facilment accertabbli :*

*"Ghar-rigward ta` l-allegat zball ta` fatt, l-artikolu 976 (1) tal-Kodici Civili jiddisponi li `L-izball dwar il-fatt ma jgibx in-nullita` tal-kuntratt hlief meta jaqa` fuq is-sustanza nfisha tal-haga li tkun l-oggett tal-ftehim.` Skond il-gursiprudenza, l-izball fuq is-sustanza ghandu jkun determinanti, soggettiv, unilaterali u fuq kollox, skuzabbli (ara s-sentenza klassika fuq il-materja `**Cutajar vs. Petroni**` deciza mill-Onorabbli Qorti ta` l-Appell fil-15 ta` Lulju 1969). L-element ta` skuzabilita` jinsab affermat f`diversi sentenzai ta` dawn il-Qrati. Hekk, fil-kawza `**Mifsud vs Bonnici**` deciza minn din il-Qorti fl-4 ta` Gunju 1910. intqal li, `E` mestiere osservare che ogni uomo savio e prudente, prima di fare una promessa, deve prendere le necessarie cautele esatte dal proprio interesse, e se egli non le ha prese, la legge non gli deve ne` protezion ne` difesa.` Fil-kawza **Pisani vs Mamo** deciza mill-Onorabbli Qorti ta` l-Appell fis-7 ta` Novembru 1933, intqal li, `La dottrina da accettarsi nella soggetta materia e` quella secondo qui l` errore non puo` addursi quando e` effetto di grande negligenza, per cui il contraente avrebbe potuto accorgesi dell` errore anche con lieve diligenza, perche` in tal caso e` da applicarse la massima qui sua culpa damnum sentit non videtur damnum sentire.` Aktar ricenti, din il-Qorti fil-kawza **Piscopo vs Filletti** deciza fis-16 ta` Gunju 2003, osservat li l-izball ta` fatt irid ikun sostanzjali u skuzabbli, `Ma hemmx zball skuzabbli dak li wiehed jaqa` fih meta l-fatti li ghalihom jirreferixxi dak l-izball kienu facilment accertabbli.`"*

"Hemm il-konvenut kien analfabeta, u allega li ma kienx jaf x`kien qed jiffirma. Il-Qorti ma accettatx l-istqarrija bhala valida biex thassar il-kuntratt billi rrizultaw xhieda li kkonfermaw li kien imfisser lill-konvenut dak li kien qed jiffirma.

*"2. **Mertu***

*"a) **Qerq***

"Skont l-attrici, hija giet ingannata minn binha l-konvenut illi geghlha tahseb illi kellha bzonn taghmel testment meta fil-fatt sar kuntratt ta` donazzjoni u testment, liema testment sar biss bl-iskuza sabiex l-attrici tiffirma l-kuntratt ta` donazzjoni favur il-konvenut.

"Da parti taghhom, il-konvenuti kkontestaw il-pretensjoni tal-attrici billi sostnew illi l-kuntratt sar fuq insistenza ta` l-attrici. Skont il-konvenuti, l-attrici biddlet fehemtha dwar dak li kienet ghamlet, minhabba pressjoni zejda minn hut il-konvenut, kif ukoll mir-ragel ta` oht il-konvenut, Richard Catania, bil-konsegwenza li l-attrici bezghet minnhom u bdiet issostni li l-konvenut serqilha kollox.

"Sabiex tasal ghal decizjoni dwar jekk il-kunsens ta` l-attrici kienx vizzjat b`qerq, il-Qorti qieset l-assjem tal-provi u sejra tissenjala l-aspetti l-aktar saljenti :-

*"i) **Il-qaghda tal-attrici fiz-zmien li saret id-donazzjoni***

"Irrizulta li l-attrici hija mara anzjana, semplici u bla skola.

"Irrizulta li l-attrici ghandha problemi ta` smigh (fol 62) u ma kinitx liebsa hearing aid meta sar il-kuntratt ta` donazzjoni.

"L-attrici kienet saret dipendenti fuq uliedha ghall-bzonnijiet taghha ta` kuljum u kienet tafdahom b`kulma jkollha bzonn.

"Fiz-zmien immedjat qabel u wara l-kuntratt ta` donazzjoni, hija kienet qed tghix b`mod kontinwu fid-dar tal-konvenuti u uhud mill-ulied taghha kienu jmorru jzuruha rarament.

"Ghalhekk fiz-zmien in kwistjoni, l-attrici kienet dipendenti hafna fuq il-konvenut.

*"ii) **Ix-xiehda tal-attrici***

"L-attrici xehdet viva voce quddiem il-Qorti.

"Il-Qorti setghet tqis l-istat ta` sahha u l-kondizzjoni li kienet tinsab fiha dak iz-zmien.

"L-attrici nsistiet li ma kinitx taf li qeghda taghmel kuntratt ta` donazzjoni u li l-konvenut serqilha kulma kellha.

"Fi kliemha hija spjegat li l-konvenut hadha biex 'naghmlu kelmtejn, u l-kelmtejn ma nafx x`inhuma'.

"Skont l-attrici, hija hasbet li kienet ser taghmel testment.

"Tant hu hekk li waqt li kienet ghand in-nutar, kulma staqsiet kien jekk it-testment li ghamlet ma` zewgha kienx ser jibqa` tajjeb, u hija nghatat risposta fl-affermattiv biex b`hekk serrhet mohhha u abbazi ta` hekk iffirmat il-karti li poggew quddiemha.

"Il-Qorti hadet nota tal-fatt li meta saret il-kawza, l-attrici kellha 88 sena, kienet persuna li qatt ma kienet dahlet il-qorti, u li kienet kostretta taghmel dan il-pass estrem kontra wiehed minn uliedha stess ghax sfat imqarrqa u ndotta fi zball bil-konsegwenza li spiccat bla gid ta` xejn.

"iii) <u>Fatti li pprecedew il-kuntratt</u>

"Jirrizulta li l-attrici kienet timxi l-istess mal-hames uliedha.

"Meta saret il-qasma ta` xi raba` fil-21 ta` Settembru 2007 (fol 955 sa fol 992), kull wiehed mill-ulied ta` l-attrici ha l-istess. Il-qasma saret minghajr ghawg tant li nghata l-ghazla l-ewwel minnhom li kien qed jahdem ir-raba` partikolari li kien ser jinqasam.

"Dwar il-kura ta` l-attrici mill-ulied, kien intlahaq ftehim bejniethom dwar kif kellhom jiehdu hsieb tal-attrici flimkien. Ghall-bidu, dak li qablu dwaru twettaq. Gara pero` illi minhabba diffikultajiet li sabu ruhhom fihom tnejn mill-ulied, ma setghux ikomplu jiehdu hsieb lill-attrici u l-piz kellu jinqasam bejn it-tlieta l-ohra, bl-akbar oneru jkun fuq Mary Grace Catania. Gara li ghall-attrici kien aktar komdu toqghod go darha u ghalhekk ma marritx ghand bintha Mary Grace Catania. Kien biss wara l-intervent ta` l-Arcipriet ta` Haz-Zebbug li l-attrici accettat li tohrog minn darha u terga` tmur ghand l-ulied li accettaw li jiehdu hsieb taghha. Gara pero` illi wara li l-omm minghand Mary Grace Catania marret ghand il-konvenut, dan zammha ghandu.

"Jirrizulta li l-konvenut avza lil hutu li ommu kienet ghamlitu prokuratur wahdu taghha, dan meta sa mill-1998, il-prokuraturi ta` l-attrici kienu dejjem tnejn ohra minn uliedha u cioe` Albert Camilleri u Mary Grace Catania. Kienu tnejn sabiex ikun hemm iktar kontroll. Ma jirrizultax li l-operat taghhom qatt kien soggett ghal kritika jew xort`ohra. Dan premess jirrizulta li ftit jiem biss wara li l-konvenut ha lill-ommu tghix mieghu, huwa sar wahdu bhala prokuratur taghha, in sostituzzjoni taz-zewg hutu l-ohra, u b`hekk bhala fatt kiseb kontroll esklussiv fuq il-beni ta` ommu. Dan il-pass xejn ma kien konsistenti mal-imgieba precedenti tal-attrici li dejjem ittrattat mal-hames uliedha l-istess u dejjem riedet taqsam gidha bejniethom il-hamsa ndaqs.

"iv) ***Id-dokumenti preparati ghall-kuntratt***

"Il-Qorti hija tal-fehma illi l-qerq tal-konvenut jirrizulta mill-fatt li l-konvenut witta t-triq sabiex meta jiehu lill-attrici ghand in-nutar kollox ikun jista` jsir fl-iqsar zmien possibbli u b`hekk jevita dawk l-ostakoli li setghu jzommu l-kuntratt milli jsir.

"L-ewwel pass tieghu kien li martu tiehu hsieb dak li kien hemm bzonn ghall-qasma li saret fl-2007. Kienet hi li hadet l-inizjattiva u ghamlet il-giri kollu li kien hemm bzonn sabiex jithejjew il-pjanti u l-istimi tal-valur rispettivi tal-proprjetajiet li kellhom jinqasmu. Thallew barra mill-qasma propjetajiet ta` valur fuq il-pretest li ma kienx ghad hemm qbil dwarhom. Fix-xiehda tieghu, Richard Catania jghid illi talab li jkun jaf ghalfejn dawn il-propjetajiet kienu ser jibqghu ndivizi izda jghid li baqa` bla risposta.

"Il-konvenut ha hsieb li tkellem hu man-nutar qabel ma ha lill-attrici ghandha. Kien infurmat bid-dokumenti li kienu mehtiega, fosthom certifikat mediku u pjanta flimkien ma` stima tal-valur. Kien hu li ha hsieb ta` kollox sabiex imbaghad meta ha lil ommu fejn in-nutar, il-kuntratt ta` donazzjoni seta` jsir minghajr xkiel u malajr.

"v) ***Ic-certifikat tal-Psikjatra Dr Joseph Vella Baldacchino***

"Mal-kuntratt ta` donazzjoni kien prezentat certifikat mediku rilaxxjat mit-Tabib Psikjatra Joseph Vella Baldacchino.

"Fic-certifikat (ara fol 15) jinghad hekk :-

> *"This is to certify that I have carried out a mental health examination of Mrs Josephine Camilleri … in order to assess her testamentary capacity … In particular she was able to explain the significance of doing a will … In my opinion Mrs Camilleri has full testamentary capacity.*

"Fix-xiehda tieghu, Dr Vella Baldacchino qal senza mezzi termini illi hadd ma semmielu li kien ser isir kuntratt ta` donazzjoni. Kulma ssemma kien testment u kien ghalhekk li huwa nvista lill-attrici sabiex jaccerta ruhu kellhiex il-kapacita` taghmel testment. Sahaq li l-ezami li ghamel kien ristrett ghall-kapacita` tal-persuna li taghmel testment. Li kieku kien jaf li kienet ser taghmel kuntratt, il-vizta tieghu kienet tiehu xejra differenti.

"Ghal din il-Qorti, il-fatt li Dr Vella Baldacchino ma kienx infurmat li kienet ser issir donazzjoni hija ndikazzjoni ta` habi li tammonta ghal qerq da parti tal-konvenut.

"Huwa evidenti li l-konvenut ma riedx jghid lill-psikjatra x`kien ser isir bil-preciz peress li l-istess psikjatra kien ikun fid-dmir li jizvela lill-attrici x`tip ta` att notarili kien ser isir bil-konfort tac-certifikat li kien ser jirrilaxxja.

"Ghall-Qorti huwa manifest il-fatt illi l-konvenut ried izomm mistur mill-psikjatra l-fatt li kienet se ssir donazzjoni. Ironikament ic-certifikat kien anness mal-att ta` donazzjoni.

"Huwa minnu li sabiex isir kuntratt ta` donazzjoni, mhuwiex rikjest li jkun anness certifikat mediku dwar il-kapacita` tal-partijiet. Madanakollu l-fatt li kien anness certifikat mediku li kien biss isemmi li l-attrici kellha kapacita` li taghmel testment, maghdud max-xiehda ta` Dr Vella Baldacchino li cahad li ssemma quddiemu li ssemma li kien ser isir kuntratt ta` donazzjoni, huwa indikazzjoni ta` qerq perpetrat mill-konvenut.

*"***vi)** ***It-testment***

"Ghal din il-Qorti ma kienet kumbinazzjoni xejn illi d-donazzjoni u t-testment saru fl-istess jum u hin (ara fol 884 u 885)

"L-assjem ta` cirkostanzi tal-kaz juri li l-istrategija tal-konvenut kienet illi jikkonvinci lill-ommu li kienet qeghda taghmel testment biss.
"Dan jinghad iktar u iktar meta jitqies li ladarba sar il-kuntratt ta` donazzjoni, it-testment sar inutilment ghax dak kollu li kien ghad fadlilha l-attrici kien diga`(ngħata) b`donazzjoni lill-konvenut, hlief ghal sehem zghir mill-fond 10, Triq Mula, Haz-Zebbug, li ma kienx battal, u li allura ma kienx jinteressa lill-konvenut.

"Il-konvenut jaghmel l-argument illi l-attrici tikkontradixxi lilha nnifisha meta tghid illi riedet tiktiblu xi haga ghaliex li kieku ma kinitx taccetta li tmur ghand in-nutar biex jaghmlu kelmtejn.

"Madanakollu l-Qorti tibqa` moralment konvinta li l-hsieb li kien u baqa` jberren fil-mohh ta` l-attrici kien illi kien li taghmel testment b`mod u manjiera li dak li kienet ghamlet hi ma` zewgha jibqa` validu u vinkolanti. Dan ghaliex l-attrici baqghet konsistenti fil-fehma li l-hames uliedha jiehdu gidha l-istess u ndaqs bejniethom.

*"***vii)** ***Il-kuntratt ta` donazzjoni***

"Fil-kuntratt esebit a fol 8 sa 14, jinghad li d-donazzjoni kienet irrevokabbli peress li kienet qeghda tinghata lill-konvenut bhala kumpens, hlas, apprezzament u rikonoxximent tal-kuri u s-servigi li pprestalha. Il-konvenut kien ezentat mill-obbligu tal-kollazzjoni u imputazzjoni li altrimenti tista` tistipula l-ligi. Inghad ukoll li l-proprjeta` kienet qeghda tigi trasferita b`mod immedjat, liberu u frank.

"Tajjeb jinghad illi fid-data tal-kuntratt, l-attrici kien ghad kellha l-affarijiet personali kollha taghha fil-post tar-residenza taghha, li kien parti mid-donazzjoni, kif ukoll fid-dar kienet ghadha tghix ohtha Caterina.

"Din il-Qorti tqis kemmxejn insolitu u ghal kollox stramb illi persuna fi xjuhita, li kienet taf li sejra thalli warajha hamest ulied bil-familji taghhom, li lkoll kellhom relazzjoni fil-qrib maghha, tiddeciedi qatta bla habel li taghti b`donazzjoni, u allura b`att inter vivos, il-beni kollha taghha, inkluz id-dar ta` residenza taghha, minghajr ma mqar izzomm ghaliha u ghal ohtha d-dritt ta` uzu u abitazzjoni vita durante.

"Fil-kors tal-kawza, il-konvenuti ppruvaw jiggustifikaw ir-raguni ghalfejn saret id-donazzjoni ghaliex allegaw illi l-erba` wlied l-ohra tal-attrici kienu ilhom jisirqu (kliem il-konvenuti) minn go dar l-attrici bil-konsegwenza li l-attrici kienet ferm inkwetata li l-konvenut kien ser jibqa` b`xejn ; ghalhekk ighidu li tathom struzzjonijiet biex jiehdu kull ma kien fadlilha halli huma jkunu hadu wkoll.

"Il-Qorti tosserva illi, minkejja li r-risposta guramentata taghhom kienet dettaljata, il-konvenuti ma semmew xejn dwar dan.

"Il-konvenut isostni li huwa qatt ma ried xejn minghand ommu u li l-kuntratt ta` donazzjoni sar minhabba l-insistenza u l-persistenza ta` ommu.

"Madanakollu fix-xiehda taghha, Ilona Camilleri, bint il-konvenuti, stqarret illi kienet tqatta` granet shah ma` nannitha waqt li kienet qed taghmel it-tezi taghha, u cio` nonostante qatt ma semghet lil nannitha tghid li riedet thalli kollox lil missierha.

"Il-Qorti tirrimarka illi tant kollox sar b`mod mistur mill-konvenut li lanqas lil bintu stess li xehdet ma kien informa li ser isir il-kuntratt ta` donazzjoni.

*"**viii) <u>L-imgieba tal-attrici fis-Sa Maison Home</u>***

"Irrizulta li wara li sar il-kuntratt ta` donazzjoni u t-testment, il-konvenuti hadu lill-attrici go Sa Maison Home bla ma qalu lil hadd. Dan kien Dicembru 2010.

"Kemm damet hemm sa Lulju 2011, l-ulied l-ohra tal-attrici li xehdu lkoll ikkonfermaw li l-attrici ma kienet kuntenta xejn fil-home anzi kellha ansjeta` kbira u kienet inkwetata li l-konvenut kien hawwdilha xi haga fit-testment.

"Huwa ta` rilevanza l-fatt illi meta kienet ghadha l-home l-ulied l-ohra fuq struzzjonijiet ta` l-attrici gabu lin-Nutar Mariella Mizzi li ghamlet testment iehor (Dok RC1 a fol 761 sa 762). B`hekk l-attrici serrhet mohhha li jekk kien sar xi testment differenti u kuntrarju ghal dak li kienet ghamlet ma` zewgha, bl-ahhar testment tkun irrettifikat dak li sar.

"Il-mosajk ta` fatti u cirkostanzi juri fuq bazi ta` probabilita` li l-attrici ma kenitx konxja li kienet saret donazzjoni u li ghaliha kull ma sar kien biss testment.

*"ix) **Is-sejba tal-kuntratt***

"Prova ohra tal-qerq adoperat fil-konfront ta` l-attrici u l-mala fede li biha agixxa l-konvenut hija l-mod kif il-kuntratt ta` donazzjoni nzamm mohbi kemm fil-konfront tal-attrici u kif ukoll fil-konfront ta` l-ahwa l-ohra.

"Ix-xhieda prodotti mill-atturi lkoll sostnew li huma saru jafu b`dak li sehh wara li ssuspettaw agir frawdolenti da parti tal-konvenut wara l-mewt ta` Elizabetta Pace, oht l-attrici u jidher li kienet tbati minn dementia. Irrizulta li waqt li kienet rikoverata f`dar ta` l-anzjani ghamlet testment fejn halliet kollox lill-konvenut.

"Kien dan il-fatt li ta spunt lill-attrici biex taghmel verifiki mal-banek fejn sabet li d-depoziti taghha kienu gew zbankati. Saret ukoll ricerka pubblika li minnha rrizulta li sar il-kuntratt ta` donazzjoni.

"Il-Qorti hija moralment konvinta fuq bazi ta` probabilita` illi l-konvenut ha vantagg mill-attrici biex ghamel gwadann ghalih u ghal martu. Bl-agir tieghu, il-konvenut qarraq bl-attrici u kkonvinciha tmur ghand in-nutar bl-iskuza li ser isir testment meta fil-fatt apparti testment, iffirmat ukoll kuntratt ta` donazzjoni favur tieghu.

*"b) **Zball***

"Ladarba rrizulta ppruvat mill-assjem ta` fatti u cirkostanzi li l-attrici ma kinitx taf li qed taghti lill-konvenut b`donazzjoni rrevokabbli ta` l-beni taghha, il-kunsens ta` l-attrici huwa wkoll vizzjat bi zball.

"Fil-fehma ta` l-Qorti, irrizulta li l-attrici ma kellhiex l-intenzjoni li taghti donazzjoni tal-proprjetajiet immobbli taghha. Hija kienet minghaliha li sejra taghmel testment u li kieku l-attrici kienet taf b`dak li kien ser isir, ma kinitx taghmel dak il-kuntratt. L-attrici dejjem riedet u xtaqet li taqsam gidha b`mod ugwali bejn uliedha kollha. Dak il-hsieb kien dejjem iberren f`mohhha u ghalhekk il-kunsens taghha kien vizzjat bi zball sostanzjali peress li hija kienet minghaliha li qed taghmel testment biss, u mhux testment u kuntratt ta` donazzjoni.

"Il-Qorti tilqa` l-ewwel u t-tieni talbiet.

*"IV. **It-tielet talba***

"L-attrici tikkontendi li kull ma sar kien bi ksur ta` l-Att dwar il-Professjoni Nutarili u Arkivji Nutarili (Kap 55).

"Il-Qorti tghid illi ma taqbilx ma` l-argument tal-konvenuti fis-sens li dik il-pretensjoni hija diretta kontra n-nutara li kienu nvoluti, u ladarba n-nutara koncernati mhux partijiet fil-kawza, il-pretensjoni ghandha tkun respinta.

"Tajjeb ghamlet l-attrici li mexxiet bl-azzjoni kontra l-konvenuti.

"Kien hemm istanzi ohra fejn il-qrati kienu mitluba jaghmlu ezami ta` att notarili sabiex jigi stabbilit jekk kienx hemm vjolazzjoni ta` l-Art 40 tal-Kap 55, izda n-nutar qatt ma kien parti fil-kawza.

*"Fost ohrajn il-Qorti tirreferi ghas-sentenza li tat il-Qorti ta` l-Appell fis-6 ta` Frar, 2015 fil-kawza fl-ismijiet '**George Borg et vs Bartholomeo Bonett et**' u s-sentenza li tat din il-Qorti diversament fit-8 ta` April 2013 fil-kawza '**Leonard Abela et vs Saverin Sinagra et**'.*

*"Dan premess, tajjeb jinghad illi skont l-**Art 40(1) tal-Kap 55**, diversi huma c-cirkostanzi fejn att notarili huwa null inkluz jekk ma jigux imharsa l-htigijiet ta` l-**Art 25(5) tal-Kap 55**.*

*"L-**Art 25(5) tal-Kap 55** ighid li huwa d-dmir ta` nutar li jara x`inhi l-volonta` tal-komparenti, li jaqralhom u jfissrilhom l-att, u jara jekk il-kontenut tal-att huwiex skont il-volonta` taghhom.*

*"L-**Art 40(2)(e) tal-Kap 55** ikompli jghid li att notarili huwa annullabbli jekk in-nutar ma jkunx spjega l-att lill-partijiet.*

"L-attrici qeghda tghid illi l-att ma kienx imfisser lilha u ma kienx assigurat li kienet tabilhaqq il-volonta` taghha li tersaq ghall-att ta` donazzjoni li bih taghti l-proprjeta` immobbli taghha lill-konvenut. L-attrici kienet minghaliha li qeghda ghand in-nutar biex taghmel testment.

"Il-Qorti tistqarr illi hasbet fit-tul dwar dan l-aspett tal-vertenza.

"Ghalkemm ghal sitwazzjoni ta` din ix-xorta jghodd il-principju omnia praesumuntur rite esse acta bl-oneru fuq spallejn l-attrici, jibqa` l-fatt li fid-deposizzjoni taz-zewg nutara koncernati, issib kontradizzjonijiet ma` dak mistqarr mill-attrici u mill-konvenut innifsu.

"Issib illi n-Nutar Galea jghid illi huwa kien ha hsieb il-kuntratt ta` donazzjoni u t-testment b`mod esklussiv u li jista` jkun li n-Nutar Mizzi tkellmet ma` l-attrici fil-kuritur waqt li kienet qed tistenna. Din il-verzjoni tal-fatti hija kkorraborata min-Nutar Mizzi li xehdet li hija ma kinitx involuta fl-atti notarili in kwistjoni, minkejja li kienet hi n-nutar li solitament kienet tiehu hsieb il-bzonnijiet tal-familja Camilleri.

"Din ix-xiehda pero` hija kontradetta mill-attrici u mill-konvenut.

"Infatti l-attrici xehdet illi hija tkellmet man-Nutar Mizzi (li rreferiet ghaliha bhala n-nutara l-hoxna) dwar il-fatt li t-testment ta` zewgha u taghha jibqa` validu. L-attrici lanqas biss tiftakar lin-Nutar Galea. Min-naha tieghu, il-konvenut ukoll sostna li n-Nutar Mizzi kienet involuta u saret diskussjoni maghha ; imbaghad hadithom hdejn in-Nutar Galea

sabiex ikompli hu bl-att. Tant kienet involuta in-Nutar Mizzi, li hija stess kienet wahda mix-xiehda fuq it-testment ta` l-attrici, li sar dakinhar stess li sar il-kuntratt ta` donazzjoni.

"Nutar huwa ufficjal pubbliku u ghalhekk mhux suppost ghandu klijenti kif ikollu avukat. Huwa persuna illi mill-istess funzjoni tieghu huwa supra partes. Il-buon sens jiddetta illi kuntratt ta` donazzjoni, imbaghad dak mertu tal-kawza tal-lum, ghandu jinqara u fuq kollox ghandu jkun imfisser min-nutar.

"Il-Qorti diga` esprimiet ruhha dwar il-mod kif l-attrici kienet indotta li ggarrab qerq u zball.

"Dan premess, kagun tal-qerq adoperat u l-izball li kienet indotta fih, l-attrici ma fehmitx li kien qed isir kuntratt ta` donazzjoni flimkien ma` testment.

"Tirriafferma l-fehma taghha espressa aktar kmieni illi l-att ta` donazzjoni kien diga` lest u mfassal fuq struzzjonijiet tal-konvenut moghtija minn qabel lin-nutar.

"Il-Qorti tasal ghall-konvinciment, fuq livell ta` probabilità, li l-attrici ghelbet l-oneru tal-prova.

"Tghid illi l-pubblikazzjoni ta` l-att sar bil-ghagla minflok b`kawtela u bi prudenza, tenut kont illi l-attrici kienet persuna anzjana u nieqsa mis-smigh, u allura persuna vulnerabbli.

"Tinnota illi xhin in-Nutar Galea kien mistoqsi jekk kienx spjega lill-attrici li d-donazzjoni kienet ser issir bil-pussess battal u dwar il-kwistjonijiet li jistghu jinholqu minhabba l-ulied l-ohra u l-porzjon riservat, huwa rrisponda li kien jispetta ghall-klijent li jwaqqfu u jistaqsi.

"Tenut kont ta` n-natura ta` l-att li kien qed jigi ppubblikat, tenut kont tal-persuni li kienu l-kontraenti, tenut kont tal-isfond familjari tal-partijiet u ta` ohrajn li seta` kellhom interess f`dak li kien qed isir, il-Qorti tghid illi n-Nutar Galea, propju ghaliex huwa ufficjal pubbliku, kellu jesercita kawtela massima. Li jistenna li l-parti twaqqfu kienet leggerezza da parti tan-nutar.

"Il-Qorti qeghda tilqa` t-tielet talba.

"V. Ir-raba` u l-hames talbiet

"Dawn iz-zewg talbiet huma konsegwenzjali ghat-tlieta precedenti. Billi l-ewwel tliet talbiet kienu milqugha, il-Qorti sejra tipprovdi favorevolment ghall-attrici fir-rigward tar-raba` u tal-hames talbiet kif se jinghad fil-parti decisorja ta` din is-sentenza.

"VI. Is-sitt u seba` talbiet

"L-attrici qeghda titlob rifuzjoni tas-somma ta` EUR 13,000 li zbanka l-konvenut fis-16 ta` Marzu 2010 mill-kont bankarju taghha bin-numru 044-076545-050 li kien miftuh ma` HSBC Bank Malta plc u li kien trasferit go kont tal-bank tal-konvenut. L-izbank u t-trasferiment sar bis-sahha ta` prokura generali li kellu l-konvenut (fol 717 sa 721) li kienet datata 8 ta` Marzu 2010.

"Irrizulta li l-konvenut kien interpellat irodd din is-somma lill-attrici b`ittra ufficjali tat-18 ta` Lulju 2011 u tal-4[2] *ta` Awissu 2011.*

*"Il-Qorti taghmel referenza ghal dak li qalet l-attrici fin-nota ta` sottomissjonijiet taghha meta ghamlet referenza ghas-sentenza li tat din il-Qorti diversament presjeduta fl-14 ta` Ottubru 2014 fil-kawza '**<u>Carmela Spiteri vs Yolanda Maria Vella</u>**' fejn inghad hekk :-*

> *"Il-mandatarju skond il-ligi irid jagixxi f`isem u fl-interess tal-mandant tieghu. Il-fatt li l-konvenuta agixxiet in virtu ta` prokura generali ma jezonerahiex milli tagixxi f`isem u fl-interess tal-mandant u ma tistax teccedi jew tabbuza l-limiti tal-mandat taghha ai termini tal-artikolu 1864 tal-Kap. 16 billi l-azzjoni ta` zbank minnha kompjuta kienu saru f`isem l-attrici in virtu tal-prokura bhala fatt izda zgur fl-interess singolari tal-konvenuta billi ma ngiebet ebda prova li l-ammonti sostanzjali ta` flus zbankati fi zmien daqshekk qasir gew b`xi mod utilizzati mill-attrici jew f`isimha ghal skopijiet maghrufa mill-istess attrici. L-uzu personali mill-mandatarja tal-assi tal-mandant imur kontra l-principju fondamentali tal-mandat u jilledi l-obbligazzjoni fiducjarja bejn il-mandant u l-mandatarju li jrid jagixxi fit-termini tal-mandat in buona fede u fl-interess tal-mandant.*
>
> *"Ma jidhirx li hekk sar mill-mandatarju f`dan il-kaz billi ma ngiebet ebda prova mill-konvenuta li zbankat il-flus msemmija, illi dawn il-flus gew utilizzati ghal skopijiet moghtija minn jew maghrufa lil attrici, u anzi jidher li l-istess flus baqghu ghand il-konvenuta indebitament.*

"Fil-kaz tal-lum, irrizulta illi xahar biss wara li l-konvenut ha lill-attrici tghix mieghu, huwa gibed l-ammont kollu li l-attrici kellha ddepozitat il-bank (fol 703 sa 706 u fol 716), minkejja li l-konvenut kellu ghad-disposizzjoni tieghu l-pensjoni ta` kull xahar ta` l-attrici ghall-bzonnijiet taghha.

"Fir-risposti tieghu ghall-ittri ufficjali tal-attrici ghar-rifuzjoni ta` l-flus il-konvenut allega li dawk il-flus kienu nghataw lilu bhala hlas u kumpens ghal servigi rezi mill-konvenuti lejn l-attrici u kif ukoll bhala kumpens tal-ispejjez inkorsi mill-konvenuti ghall-beneficcju tal-attrici.

"Fil-kors tax-xiehda tieghu quddiem din il-Qorti, il-konvenut biddel il-verzjoni u qal li ommu taghtu dawk il-flus ghaliex kienet tghidlu li hutu l-ohra abbandunawha u huwa kien qed jiehu pacenzja biha u li uliedu kellhom bzonn flus biex jistudjaw.

---

[2] *Recte: 17 ta' Awwissu, 2011*

"Imbaghad f`verzjoni ohra tieghu, il-konvenut sostna li ommu kienet qaltlu biex jiehu l-flus li hemm il-bank u jzommhom hu peress li hutu kienu diga` hadu meta serqu l-flus u deheb li kellha fid-dar taghha.

"Din il-Qorti mhjiex konvinta li l-konvenut inghata struzzjonijiet mill-attrici biex imur jigbed il-flus kollha li kellha u jzommhom hu.

"Dan tghidu partikolarment meta tqis li l-konvenut kellu ghad-disposizzjoni tieghu pensjoni ta` kull xahar ta` l-attrici li kienet tammonta ghal bejn EUR 400 u EUR 500 fix-xahar.

"Il-flus li gibed f`daqqa l-konvenut mill-bank kienu zbankati xahar biss wara li l-konvenut zamm l-attrici ghandu.

"Ghalhekk lanqas ma jista` jsir l-argument li dawk il-flus intuzaw ghal spejjez li kienu gew inkorsi mill-konvenut jew minhabba li kellha tithallas il-home propju ghaliex il-konvenut dahhal lill-ommu fil-home xhur wara meta kienu lahqu saru l-atti notarili in kwistjoni.

"Ghalhekk qeghda tilqa` s-sitt u seba` talbiet.

"VII. <u>L-imghax</u>

"L-attrici talbet il-hlas tal-imghax legali fuq l-ammont ta` EUR 13,000 b`effett mid-data tal-ittra ufficjali tat-18 ta` Lulju 2011 fejn il-konvenut kien i nterpellat sabiex jirrifondi dawk il-flus.

*"Il-Qorti taghmel riferenza ghas-sentenza li tat il-Qorti tal-Appell (Sede Inferjuri) fis-17 ta` Frar 2003 fil-kawza fl-ismijiet '**<u>Fogg Insurance Agencies Limited noe vs Paul Tabone'</u>** fejn inghad :-*

> *"Fuq l-aggravju ta` l-interessi u d-dekorriment taghhom il- Qorti tinnota li fil-korp ta` l-avviz l-atturi talbu somma determinata u specifika. Jirrizulta li l-atturi nterpellaw gudizzjarjament lill-konvenut ghall-hlas taghha in sodisfazzjoni tad-danni pretizi. Dan jibbasta biex l-ammont reklamat jibda jattratta l-interessi ("**<u>O`Connor – vs- Bruno Olivier</u>**" a Vol XVI pI p84). »*

"Issir ukoll referenza ghas-sentenza li tat il-Qorti tal-Appell fil-5 ta` Marzu, 2003 fil-kawza fl-isimijiet '**<u>Ruth Spiteri vs Emanuel Vella noe'</u>** fejn inghad illi l-imghaxijiet fuq dejn civili ghandhom jghaddu mill-jum illi ssir sejha ghall-hlas b`att gudizzjarju u li sabiex jiddekorru l-imghaxijiet l-interpellazzjoni trid tkun wahda specifika ghall-hlas ta` ammont ta` flus u mhux semplici intimazzjoni lid-debitur sabiex iwettaq l-obbligi kontrattwali tieghu.

"Fil-kaz tal-lum, u tenut kont tal-premess, il-Qorti hija tal-fehma li l-imghax (ghandu) fuq it-EUR 13,000 ghandu jiddekorri b`effett mill-<u>21 ta` Lulju 2011</u>, data tan-notifika tal-ittra ufficjali tat-18 ta` Lulju 2011 (fol 19).

"VIII. __Il-konvenuta__

"Fin-nota ta` sottomissjonijiet tal-konvenuti, jinghad illi l-konvenuta mhijiex il-legittima kontradittrici tal-attrici, u ghalhekk ghandha tigi liberata mill-osservanza tal-gudizzju.

"Il-Qorti sejra tirrespingi din il-pretensjoni.

"L-ewwel hames talbiet attrici huma dedotti kontra l-konvenut wahdu.

"Huma biss is-sitt u s-seba` talbiet li huma diretti kontra l-konvenuta wkoll. Sar hekk ghaliex ladarba l-flus tqeghdu mill-konvenut go kont fejn kien hemm flus tieghu u tal-mara, il-flus depozitati saru parti mill-komunjoni tal-akkwisti ta` bejn il-konvenuti u ghalhekk iridu jwiegbu t-tnejn ghat-talbiet li jirrigwardaw dawk il-flus.

"Tajjeb jigi rimarkat ukoll illi l-konvenuta kienet imharrka wkoll ghal kull interess li jista` jkollha bhala mart il-konvenut, in vista tal-fatt li r-regim patrimonjali ta` bejn il-konvenut huwa regolat bil-komunjoni tal-akkwisti.";

7. Bir-Rikors tal-Appell tagħhom imressaq fis-16 ta' Frar, 2018, l-appellanti, għar-raġunijiet hemm imfissra, talbu li din il-Qorti, fl-ewwel lok, tħassar is-sentenza preliminari appellata tat-30 ta' Settembru, 2013, u kif ukoll is-sentenza finali appellata tat-30 ta' Jannar, 2018, billi tilqa' l-ewwel eċċezzjoni preliminari tagħhom u ssib ma jiswewx il-kawża miftuħa mill-appellata u l-atti kollha konsegwenzjali u tiċħad it-talbiet kollha bl-ispejjeż kontriha jew, fit-tieni lok u bla ħsara u fin-nuqqas ta' dan, li tħassar is-sentenza finali appellata tat-30 ta' Jannar, 2018, u dan billi tiċħad it-talbiet kollha tal-appellata u tilqa' l-eċċezzjonijiet l-oħrajn tagħhom bl-ispejjeż kontra l-appellata;

8. Permezz ta' Risposta mressqa fis-16 ta' Marzu, 2018, u għar-raġunijiet hemm imsemmija, l-appellata (kif rappreżentata mill-kuratriċi Dr

Phyllis Aquilina), warrbet l-aggravji kollha tal-appellanti u qalet li l-appell huwa wieħed frivolu u vessatorju. Hija saħqet li s-sentenzi appellati huma tajbin u li din il-Qorti jmissha tikkonfermahom u tiċħad l-appelli mressqa minnhom bl-ispejjeż kontra l-appellanti;

9. B'degriet tat-18 ta' Lulju, 2018[3], u fuq talba magħmula mill-appellata b'rikors tagħha tal-10 ta' Mejju, 2018, din il-Qorti appuntat l-appell għas-smigħ tas-16 ta' Ottubru, 2018;

10. Semgħet it-trattazzjoni tal-avukati tal-partijiet;

11. Rat l-atti kollha tal-kawża;

12. Rat li l-appell tħalla għas-sentenza;

Ikkunsidrat:

13. Illi din hija kawża għat-tħassir ta' kuntratt ta' donazzjoni u ta' radd lura ta' flus miġbudin minn kont bankarju u miżmuma minn min ġibidhom. Bl-azzjoni tagħha, l-appellata trid li jitħassar kuntratt pubbliku ta' donazzjoni favur l-appellant binha għaliex tgħid li l-kunsens tagħha fuq l-imsemmi att kien vizzjat minħabba li kien il-frott ta' qerq imwettaq mill-istess appellant jew żball indott minnu. Trid ukoll li l-Qorti tikkundanna

[3] Paġ. 1386 tal-proċess

lill-appellanti jroddulha lura somma ta' flus li l-appellant ġibed bħala prokuratur tagħha minn kont bankarju intestat f'isimha u li baqa' jżomm għandu minkejja li talbithom jagħtuha lura;

14. Illi l-appellanti ressqu appell kemm mis-sentenza preliminari u kif ukoll mis-sentenza finali. Il-Qorti sejra tqis l-ewwel **l-appell mis-sentenza preliminari** (mogħtija fit-30 ta' Settembru, 2013) li biha l-ewwel Qorti ċaħdet l-ewwel eċċezzjoni preliminari tagħhom li l-azzjoni attriċi ma kinitx tiswa minħabba li l-appellata ma kinitx f'qagħda mentali tali li setgħet tmexxi 'l quddiem il-kawża;

15. Illi l-**aggravju tal-appellanti dwar is-sentenza preliminari appellata** hu li l-ewwel Qorti straħet għal kollox fuq dawk li jsejħulhom bħala "provi parzjali" bla ma tat każ ta' aspetti importanti tal-każ li jitfgħu dawl veru fuq il-qagħda mwiegħra tal-attriċi sa minn dakinhar li nfetħet il-kawża. Huma jgħidu li dik is-sentenza tagħti impressjoni għal kollox żbaljata tal-provi miġburin quddiem l-ewwel Qorti sa dak l-istadju, billi t-tifsira li tathom dik il-Qorti hija sewwasew il-kuntrarju ta' dak li jgħidu l-provi u tal-istat fattwali li kien hemm meta l-appellata fetħet il-kawża. Jirreferu għal dikjarazzjonijiet mill-'*file*' mediku tal-istess appellata li, f'April tal-2011, jixhed li kienet "*demented*"[4]. Jisħqu li, kemm hu hekk, ftit xhur wara li ngħatat is-sentenza preliminari appellata, l-appellata bdiet

[4] B'riferenza għal Dok "BG1", f'paġġ. 583 – 4 tal-proċess

tkun rappreżentata fil-kawża minn kuratriċi maħtura sewwasew minħabba li ma kinitx f'qagħda li tieħu ħsieb aktar tagħmel atti ta' stat ċivili u kienet ġiet interdetta – fuq talba ta' wliedha l-oħrajn – mill-Qorti kompetenti. Huma jgħidu li l-istat li kienet tinsab fih l-appellata ma jfaqqasx għall-għarrieda, iżda jseħħ fuq medda ta' żmien li, tabilfors, imur lura għal żmien qabel ma nfetħet din il-kawża. Jistiednu lil din il-Qorti tara jekk, fil-fatt, dak li jidher li wettqet l-appellata kienx jissarraf f'abbuż minn terzi (ħut l-appellant) li staħbew wara ommhom biex jinkiseb riżultat li hi stess ma tridx. Huma jżidu jgħidu wkoll li ladarba l-appellata ma kinitx f'qagħda li tiftaħ il-kawża, kulma sar wara jittebba' wkoll bin-nullità[5];

16. Illi l-appellata tirribatti bil-qawwa dan l-aggravju u ssejjaħlu fieragħ. Tisħaq li l-appell kollu kemm hu jintrabat mal-apprezzament tal-provi li wettqet l-ewwel Qorti biex tat is-sentenzi li minnhom issa sar l-appell u li għalhekk iwassal biex l-istess appell jitwarrab. Hija tisħaq li l-ewwel Qorti għamlet eżerċizzju tajjeb biex tgħarbel il-provi li kellha quddiemha sa dak l-istadju u waslet għal fehma u ġudizzju korrett tal-qagħda rigwardanti l-ħila tal-appellata li tkun taf xi trid. Hija tirribatti l-argument tal-appellanti li saħħitha sa dakinhar li fetħet il-kawża ma kinitx tippermettilha tkun taf xi trid u x'kien ġaralha tassew. Issemmi r-riferenza magħmula mill-appellanti dwar ir-rimarka magħmula fil-'*file*' mediku tagħha dwar l-istat mentali tagħha u tgħid li biex jitwemmen dak il-kumment, ikun ifisser li

[5] Art. 787(1) tal-Kap 12

meta tieħdet biex tagħmel il-kuntratt impunjat kienet tista' tgħid fl-istess ilma. Dwar il-fatt tal-ħatra ta' kuratriċi matul is-smigħ tal-kawża, tgħid li dan ma jfissirx li meta nbdiet il-kawża l-appellata ma kinitx f'qagħda li taf xi trid. Ittemm tgħid li wkoll kieku, fl-agħar ipoteżi u għall-grazzja biss tal-argument, kellu jirriżulta li l-appellata ma kinitx f'qagħda li tressaq il-kawża, ir-ratifika tal-atti min-naħa tal-kuratriċi li nħatret mill-Qorti ta' Ġurisdizzjoni Volontarja kienet tkun biżżejjed biex tissana dakl li seta' ma kienx jiswa[6];

17. Illi ma hemmx dubju li l-biċċa ewlenija tal-aggravju tal-appellanti dwar is-sentenza preliminari appellata huwa msejjes fuq l-apprezzament tal-provi magħmul mill-ewwel Qorti. Ingħad kemm-il darba li r-regola hi li din il-Qorti ma tiddisturbax l-apprezzament tal-fatti magħmul minn qorti tal-ewwel grad jekk mhux f'ċirkostanzi eċċezzjonali jew meta jkun intwera li dak l-apprezzament ikun wieħed mhux raġonevoli jew mhux mibni fuq il-fatti proċesswali[7]. Madankollu, huwa minnu wkoll li din il-Qorti (diversament komposta) qalet li "*Il-Qorti tal-Appell għandha awtonomija sħiħa fl-apprezzament tal-fatti u għandha kull setgħa tinterpreta l-fatti mod ieħor minn kif tkun fehmithom qorti tal-ewwel grad. Huwa minnu illi fejn tidħol kredibilità ta' xhieda li l-ewwel qorti tkun semgħet viva voce qorti ta' reviżjoni ma hijiex sejra faċilment tiddisturba l-apprezzament li tkun għamlet l-ewwel qorti, u lanqas ma taqleb il-konklużjoni tal-ewwel*

[6] Art. 788 tal-Kap 12
[7] App. Ċiv. **26.1.2018** fil-kawża fl-ismijiet ***Josephine Aġius vs Piju Theuma***

qorti meta din tkun għażlet bejn żewġ possibiltajiet ta' interpretazzjoni ta' fatt li t-tnejn ikunu plawsibbli. Madankollu, il-Qorti tal-Appell għandha s-setgħa tikkorreġi kull apprezzament ta' fatt li jidhrilha li jkun żbaljat irrispettivament mill-gravità tal-iżball. Iżżid tgħid, anzi, li, aktar u aktar f'sistema bħal tagħna fejn jeżisti grad wieħed biss ta' appell, il-Qorti tal-Appell tkun qiegħda tonqos mid-dmir tagħha jekk tabdika mir-responsabilità tagħha li tagħmel apprezzament awtonomu tal-fatti"[8];

18. Illi b'żieda ma' dan, f'każ fejn qorti jkollha quddiemha verżjonijiet li ma jaqblux ma' xulxin, ingħad li huwa u jibqa' dejjem prinċipju tad-dritt li l-parti attriċi f'kawża għandha l-obbligu li tipprova kif imiss il-premessi għat-talbiet tagħha b'mod li, jekk tonqos li tagħmel dan, iwassal għall-ħelsien tal-parti mħarrka.[9] Il-fatt li l-parti mħarrka tkun ressqet verżjoni li ma taqbilx ma' dik imressqa mill-parti attriċi ma jfissirx li l-parti attriċi tkun naqset minn dan l-obbligu, għaliex jekk kemm-il darba l-provi ċirkostanzjali, materjali jew fattwali jagħtu piż lil dik il-verżjoni tal-parti attriċi, il-Qorti tista' tagħżel li toqgħod fuqha u twarrab il-verżjoni tal-parti mħarrka. Min-naħa l-oħra, il-fatt li l-parti mħarrka ma tressaqx provi tajba jew ma tressaq provi xejn kontra l-pretensjonijiet tal-parti attriċi, ma jeħlisx lil din milli tipprova kif imiss l-allegazzjonijiet u l-pretensjonijiet tagħha.[10]

---

[8] App. Ċiv. **14.12.2018** fil-kawża fl-ismijiet ***Dott. Antoinette Cutajar vs L-Onor. Dr. Joseph Muscat – Prim Ministru et***

[9] App. Inf. JSP **12.1.2001** fil-kawża fl-ismijiet ***Hans J. Link et vs Raymond Merċieca***

[10] App. Inf. PS **7.5.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Emanuel Ellul et vs Anthony Busuttil***

Illi huwa għalhekk li l-liġi torbot lill-parti f'kawża li tipprova dak li tallega[11] u li tagħmel dan billi tressaq l-aħjar prova[12];

19. Illi kien jaqa' fuq l-appellanti, ladarba qajmu l-kwestjoni tal-kapaċità mentali tal-appellata, li jressqu l-aħjar provi biex isostnu l-eċċezzjoni tagħhom. Fil-fatt, jirriżulta li f'dk l-istadju tal-ġbir tal-provi limitat għall-istħarriġ tal-ewwel eċċezzjoni preliminari tal-appellanti, iż-żewġ partijiet ressqu xhieda, magħduda esperti *ex parte*, u l-ewwel Qorti semgħthom kollha hi f'qasir żmien. Semgħet ukoll ix-xhieda tal-istess appellata tliet xhur wara li din kienet fetħet il-kawża[13];

20. Illi l-Qorti rat ix-xhieda mogħtija mill-appellata quddiem l-ewwel Qorti magħdud il-kontro-eżami li sarilha mill-avukat tal-appellanti eċċipjenti. Qieset dik id-depożizzjoni flimkien mat-tagħrif u x-xhieda mogħtija mill-persuni mediċi li tressqu miż-żewġ partijiet. Minn dan l-eżami mirqum, din il-Qorti tasal għall-fehma li l-eżerċizzju ta' apprezzament tal-provi mwettaq mill-ewwel Qorti u li wassalha biex taqta' dwar l-ewwel eċċezzjoni preliminari ma juri l-ebda nuqqas jew irraġonevolezza. Kien ġudizzju li l-provi, u xejn anqas l-imġiba tal-appellata fuq il-pedana tax-xhieda, juru persuna li kienet taf x'inhu għaddej, minn xiex kienet għaddiet u mhux l-anqas imweġġa' minn dak li

[11] Art. 562 tal-Kap 12
[12] Art. 559 tal-Kap 12
[13] Ara x-xhieda tagħha f'paġġ. 66 sa 84 tal-proċess

sar magħha. Dan kollu joħroġ minn qari tax-xhieda tagħha: din il-Qorti ma għandhiex dubju li l-ewwel Qorti li semgħet il-provi direttament setgħet tkun f'qagħda wisq aħjar biex tara dik ix-xhieda u tapprezzaha fil-kuntest li ngħatat;

21. Illi din il-Qorti ma għandhiex dubju li l-partijiet jew xi xhieda mressqa minnhom jista' jkun li jagħtu verżjonijiet għal kollox konfliġġenti ma' xulxin b'mod li l-waħda xxejjen 'il-oħra, jew tifsira differenti tal-istess prova fattwali. Madankollu, meta jiġri hekk u ż-żewġ verżjonijiet jistgħu jitwemmnu, allura qagħda bħal din tgħin lill-parti opposta, fuq il-bażi tar-regola li *onus incumbit ei qui dixit*[14] u tar-regola proċedurali l-oħra li timxi magħha li *actore non probante reus absolvitur*[15];

22. Huwa magħruf ukoll li, fil-kamp ċivili, il-piż probatorju m'huwiex dak ta' provi lil hinn mid-dubju raġonevoli[16]. Dan għaliex, fil-qasam tal-azzjoni ċivili, l-kriterju li jwassal għall-konvinċiment tal-ġudikant għandu jkun li l-verżjoni tinstab li tkun waħda li l-Qorti tista' toqgħod fuqha u li tkun tirriżulta bis-saħħa ta' xi waħda mill-għodda proċedurali li l-liġi tippermetti fil-proċess probatorju. Fit-twettiq ta' eżerċizzju bħal dak, il-Qorti hija marbuta biss li tagħti motivazzjoni kongruwa li tixhed ir-raġunijiet u l-kriterju tal-ħsieb li hija tkun ħaddmet biex tasal għall-fehmiet tagħha ta'

---

[14] P.A. NC **28.4.2004** fil-kawża fl-ismijiet ***Frank Giordmaina Medici et vs William Rizzo et***
[15] P.A. LFS **18.5.2009** fil-kawża fl-ismijiet ***Log. Kurunell Gustav Caruana pro et noe vs Air Supplies &廳Caternig Co Ltd***
[16] App. Inf. PS **7.5.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Emanuel Ellul et vs Anthony Busuttil***

ġudizzju fuq il-kwestjoni mressqa quddiemha[17]. Fuq kollox, dak li jgħodd f'kawża mhuwiex l-għadd tax-xhieda mressqa għaliex "*il-fatt li xhieda jkunu ġew prodotti minn parti partikolari f'kawża ... ċertament ma jfissirx li l-Qorti hija marbuta li temmen b'għajnejha magħluqa, jew li temmen aktar, dak kollu li dawn ix-xhieda jgħidu 'favur' il-parti. Fuq kollox, ix-xhud ma jiġix prodott biex jixhed 'favur' parti jew 'kontra' oħra, imma jiġi prodott biex jgħid il-verità, il-verità kollha, u xejn anqas minn dik il-verità kollha*"[18];

23. Illi meta jitqiesu dawn il-kunsiderazzjonijiet kollha, din il-Qorti tasal għall-fehma li l-ewwel Qorti afferrat sewwa ċ-ċirkostanzi fattwali u dawk legali dwar is-siwi tal-eċċezzjoni preliminari mqajma mill-appellanti u li r-raġunament u l-motivazzjonijiet li wassluha biex tiċħad dik l-eċċezzjoni ma jistgħux jitmaqdru jew iġarrbu kritika. Wisq anqas għandhom iwasslu lil din il-Qorti li twarrabhom u taqta' mod ieħor;

24. Illi għalhekk l-aggravju tal-appellanti dwar is-sentenza preliminari attakata ma jistħoqqlux jintlaqa' u mhux se jintlaqa';

25. Illi l-Qorti sejra tgħaddi biex tqis l-**aggravji tal-appellanti dwar is-sentenza finali appellata**. L-aggravji, fil-qosor, huma dawn: (i) li l-ewwel Qorti "ħadet veduta pjuttost sempliċistika tal-kwestjoni mqiegħda quddiemha" billi injorat ċerti provi siewja u determinanti li jxellfu l-fehma

[17] App. Inf. **9.1.2008** fil-kawża fl-ismijiet ***Anthony Mifsud et vs Victor Calleja et***
[18] App. Ċiv. **19.6.2006** fil-kawża fl-ismijiet ***Emanuel Ċiantar vs David Curmi et***

tagħha li l-provi kollha kienu juru lejn direzzjoni waħda; (ii) li s-sentenza finali appellata "tippekka kemm mill-aspett fattwali u dana billi kienet għal kollox parzjali fl-evalwazzjoni tal-provi imressqin quddiemha, u kif ukoll mill-aspett prettament legali"; (iii) li, mil-lat legali, jgħidu li l-ewwel Qorti "ħadet posizzjoni pjuttost superfiċjali wkoll meta ġiet sabiex tiddetermina liema kienu l-prinċipji legali applikabbli għall-każ in eżami" u (iv) li dwar it-talba għar-radd lura tal-flus miġbuda mill-kont bankarju, l-ewwel Qorti naqset għal kollox li tqis li l-flus inġibdu biex ikopru n-nefqiet li kienu jsiru għall-ġid tal-appellata;

26. Illi b'riferenza għall-ewwel aggravju l-appellanti jqisu li l-ewwel Qorti ittrattat b'mod superfiċjali l-kwestjoni li kellha quddiemha. B'mod partikolari, jerġgħu taħt dan l-aggravju wkoll jattakkaw id-diskrezzjoni li wettqet l-ewwel Qorti dwar l-apprezzament tal-provi li kellha quddiemha u liema minnhom toqgħod fuqhom;

27. Illi l-appellata tgħid li dan l-aggravju mhuwa xejn għajr stedina lil din il-Qorti biex tibdel id-diskrezzjoni tagħha minflok dik eżerċitata mill-ewwel Qorti. Tiġbed l-attenzjoni ta' din il-Qorti dwar ir-raġunijiet li għandhom iwasslu lil din il-Qorti għall-fehma li l-ewwel Qorti kellha quddiemha verżjoni konsistenti u korroborata tal-appellata, b'kuntrast għall-verżjonijiet inkonsistenti tal-appellanti li, f'waqtiet, tgiddbu, mix-xhieda mressqa minnhom stess;

28. Illi din il-Qorti ma tqisx li dan l-aggravju huwa mistħoqq. Qari mqar imħaffef tas-sentenza finali appellata jixhed li altru milli l-ewwel Qorti qiset il-każ b'mod superfiċjali jew leġġer. Is-sentenza appellata turi eżami mirqum tal-aspetti fattwali rilevanti kollha u dan joħroġ mill-eżerċizzju mhux qasir ta' tqabbil tal-provi mressqa minn kull parti u mhux min-naħa waħda biss. Dak li ngħad aktar qabel f'din is-sentenza dwar l-apprezzament tal-provi minn qorti tal-ewwel grad jgħodd għal dan l-aggravju wkoll. Il-fehma ta' din il-Qorti hi li l-ewwel Qorti wettqet id-diskrezzjoni tagħha b'għaqal wara li qieset b'mod dettaljat il-provi li kellha quddiemha. Minbarra dan, il-fatt li l-ewwel Qorti ma semmietx xi xhieda jew prova partikolari ma jfissirx li ma qisithiex. Ma jistax ikun li quddiem ħemel provi bħalma kellha l-ewwel Qorti f'dan il-każ, hija tgħaddi rassenja tal-provi kollha. Lanqas ma jwassal biex l-eserċizzju jitqies superfiċjali għaliex l-ewwel Qorti qagħdet fuq uħud mill-provi minflok fuq provi oħrajn. Dak li jgħodd hu li l-ewwel Qorti tat raġunijiet kongruwi u raġonevoli tal-apprezzament tal-provi magħżulin minnha;

29. Illi b'riferenza għat-<u>tieni aggravju</u> ftit hemm x'wieħed iżid fuq dak li ngħad dwar l-aggravju ta' qablu. L-istess kunsiderazzjonijiet jgħoddu għalih u għall-istess raġuni tasal biex tqis li ma jistħoqqlux jintlaqa';

30. Illi b'riferenza għat-<u>tielet aggravju</u> l-appellanti jilmintaw li l-ewwel Qorti naqset li tħaddem sewwa l-aspett tal-qerq (li kien kawżali ewlenija

tal-azzjoni attriċi), minkejja li iċċitat sentenzi rilevanti li jitkellmu dwar dan. Huma jgħidu li fil-każ tal-lum ma seta' jirriżulta l-ebda qerq ladarba l-fatti setgħu jkunu stabiliti mill-appellata bla ebda xkiel jew diffikultà. Minbarra dan, jgħdu li l-ewwel Qorti – fuq bażi ta' probabilità – warrbet il-prinċipju li kuntratti ma għandhomx jitwaqqgħu għal raġunijiet sempliċi u li għandhom igawdu l-fidi li huma maħluqa li jagħtu. Huma jisħqu li bid-dehen li kellha l-appellata fiż-żmien rilevanti, ma setax ikun li hija baqgħet taħseb li qiegħda tagħmel testment u mhux kuntratt pubbliku ieħor. Joġġezzjonaw ukoll għal osservazzjonijiet li l-ewwel Qorti għamlet fil-konfront tan-nutar li ippubbblika l-att attakkat u jqisuhom bħala "inġusti" fil-konfront tiegħu. Dak li jgħidu rigward l-element tal-qerq jirrepetuh ukoll dwar l-element tal-iżball indott. B'mod partikolari, jirreferu għal episodju fejn l-appellata kienet għand nutar u semmitilha li ma riditx turi lit-tfal l-oħrajn bil-kuntratt tad-donazzjoni li kienet għamlet ma' ħuhom l-appellant[19]. B'dan il-mod, l-appellanti jridu juru li l-ewwel Qorti kellha quddiemha xiehda li turi li l-appellata kienet taf sewwa x'sar u li ma kienx minnu li l-appellant kien qarraq biha dwar in-natura tal-kuntratt li kien sar;

31. Illi għal dan l-aggravju l-appellata tirribatti billi tgħid li huwa fieragħ bħall-aggravji oħra ta' qablu. Iżżid tgħid li s-sentenza finali appellata tgħodd xejn anqas minn tmien paġni sħaħ ta' tismija ta' prinċipji legali li jsawru l-qafas legali tal-każ. Tisħaq li dan juri l-kuntrarju ta' trattament

[19] Riferenza għax-xhieda mogħtija min-Nutar Mariella Mizzi f'paġġ. 196 – 8 tal-proċess.

superfiċjali tal-kwestjoni u jirriflettu t-tagħlim dottrinali maturat maż-żmien fir-rigward u aċċettat minn din il-Qorti sa żminijiet riċenti fuq każijiet li jixbhu lil dan tallum[20]. Minbarra dan, tgħid li l-aggravju jistrieħ ukoll fuq l-aspett tal-apprezzament tal-provi magħmul mill-ewwel Qorti;

32. Illi din il-Qorti tibda dwar l-aħħar ċirkostanza msemmija mill-appellanti dwar li l-appellata kienet taf sewwa x'għamla ta' kuntratt kienet għamlet mal-appellant binha u li hija riedet taħbi dan il-fatt lil ħutu l-oħrajn. Meta l-Qorti qrat b'reqqa x-xhieda kollha li l-appellanti jġibu biss silta minnha, il-fehma li toħroġ hi li l-ewwel Qorti għamlet sewwa li ma qisitx dik ix-xhieda bħala determinanti fil-każ tallum. Jidher ċar li x-xhud imsemmija ma kinitx qiegħda tixhed dwar x'qaltilha l-appellata imma dwar x'qaltilha oħtha Katerina, liema persuni l-istess Nutar stqarret li "nitfixkel lilha u lil oħtha Katerina għax jixxiebhu.. .. Nitfixkel ħafna lilha u lil oħtha"[21]. Imkien fix-xhieda ta' dik in-Nutar ma ħareġ imqar l-iċken ħjiel li l-appellata kienet taf x'għamla ta' kuntratt kienet daħlet għalih ma' binha qabel ma skopriet kollox żmien wara meta saru r-riċerki. Il-Qorti hija tal-fehma li l-fatt li Katerina Pace (oħt l-appellata) setgħet kienet għarfet x'għamla ta' kuntratt kienet għamlet hi mal-appellant, ma jwassalx għall-konklużjoni li allura l-appellata wkoll kienet taf;

---

[20] App. Ċiv. **26.5.2017** fil-kawża fl-ismijiet ***Rita Camilleri et vs Marco Gaffarena et***

[21] *Ibid.* f'paġ. 195 tal-proċess

33. Illi dwar l-aspetti l-oħrajn legali tat-tielet aggravju, din il-Qorti ma taqbilx mal-appellanti li l-ewwel Qorti mxiet b'leġġerezza biex tqis iż-żewġ kawżali li fuqhom l-appellata sejset il-kawża tagħha – jiġifieri l-qerq u l-iżball. Għall-kuntrarju, kemm waqt il-ġbir tal-provi u kif ukoll fil-kunsiderazzjonijiet magħmula matul is-sentenza finali appellata, joħroġ ċar li dik il-Qorti qieset il-gravità taċ-ċirkostanzi u l-prinċipju tas-siwi tal-kuntratti pubbliċi. Kien sewwasew minħabba f'dan li l-ewwel Qorti ma qagħditx biss fuq dak li kien possibbli imma fittxet grad ogħla ta' konvinċiment biex wassalha ssib li kien hemm qerq fil-konfront tal-appellata li jheżheż is-siwi tal-kuntratt pubbliku li sar. Hawnhekk, il-Qorti ttenni dak li qalet qabel dwar l-apprezzament magħmul minn qorti tal-ewwel istanza tal-fatti li jkunu tressqu quddiemha;

34. Illi bla ma ttawwal iżżejjed, din il-Qorti tqis li l-qerq li twettaq fil-konfront tal-appellata kien jikkonsisti f'"*inganno, circonvenzione, comportamento truffaldino, raggiro usato per far cadere in errore la controparte e indurla a concludere il negozio*"[22]. Din hija t-tifsira li d-duttrina tagħti lill-qerq. Minbarra dan, jidher mill-provi mressqa wkoll li l-qerq perpetrat fil-konfront tal-appellata kien wieħed determinanti u mhux biss aċċidentali. F'dan ir-rigward, tajjeb jingħad li f'sistemi oħrajn tal-liġi, jeżistu dispożizzjonijiet li jagħrfu bejn qerq determinanti u qerq inċidentali[23]. Huwa mgħallem li "*il dolo determinante consiste in una*

---

[22] G. Alpa <u>*Corso di Diritto Contrattuale*</u> (2006), § 12.14, paġġ. 138 – 140
[23] Ara, b'eżempju, artt. 1439 u 1440 tal-Kodiċi Ċivili Taljan

condotta maliziosa posta in essere dal deceptor idonea, in concreto, ad ingannare la controparte ingenerando nel 'deceptus' una rappresentazione alterata della realta', provocando nel suo meccanismo volitivo un errore e inducendolo a concludere un contratto che altrimenti non avrebbe stipulato."[24]. Min-naħa l-oħra, "*il dolo incidente si ha quando i raggiri non sono stati tali da determinare il consenso; la controparte avrebbe egualmente concluso il negozio, ma a condizioni diverse. .. .. il dolo incidente non comporta l'annullamento del contratto; il contratto e' valido, ma il contraente in mala fede risponde dei danni. Il dolo determinante provoca l'annullamento del negozio e in piu' vi e' l'obbligo di risarcire il danno alla parte che fu vittima dell'inganno*"[25];

35. Illi l-liġi tagħna titlob li l-prova tal-qerq issir mill-parti li tallega l-qerq[26], li wkoll trid turi li l-parti l-oħra kellha l-fehma jew intenzjoni li tqarraq[27]. Fuq kollox, "*l'accertamento del dolo come vizio del consenso deve essere preciso e rigoroso, e non puo' essere affidato a semplici induzioni o presunzioni od a criteri di verosimiglianza*"[28];

36. Illi huwa magħruf li l-qerq ma huwiex preżunt u jrid ikun ippruvat kif imiss[29]. Il-prova bħal din trid tkun tajba biżżejjed li turi li l-

[24] G. Alpa & V. Mariconda <u>Codice Civile Commentato</u> (2ª Ediz, 2009) Libro IV, paġġ. 1080 – 1
[25] Alpa *op cit* f'paġ. 139
[26] App. Kumm. **31.3.1967** fil-kawża fl-ismijiet ***Żammit et vs Farruġia et*** (Kollez. Vol: **LI.i.546**)
[27] P.A. DS **6.12.2002** fil-kawża fl-ismijiet ***Ian Busuttil et vs Carmen Taliana***
[28] Cass. **8.5.1969** nru. 1570
[29] Art. 981(2) tal-Kap 16

parti mixlija bil-qerq kienet nisġet skema bi ħsieb partikolari li tilgħab lill-parti l-oħra biex tersaq għall-ftehim. Biex il-qerq jagħti lok għat-tħassir ta' rabta kuntrattwali, irid jintwera li r-raġġiri u skemi mħaddma mill-parti li tkun qarrqet iwasslu lill-parti l-oħra li tersaq għall-ftehim bil-fehma li l-elementi essenzjali tal-kuntratt huma kif maħsuba meta, fil-fatt, tali elementi jew uħud minnhom ma jikkorrispondux mas-sewwa[30]. Fuq kollox, tali qerq irid ikun ta' gravità u serjeta' tali li, kieku ma kienx għalih, il-parti l-oħra ma kinitx tersaq għall-ftehim[31]. Jekk, imbagħad, il-qerq ikun tali li jwassal lill-parti mqarrqa għal żball dwar l-oġġett tal-ftehim, tali żball irid ikun wieħed skużabbli, jiġifieri wieħed li l-parti mqarrqa ma setgħetx tintebah bih bid-dehen ordinarju tagħha[32];

37. Illi din il-Qorti, bħall-ewwel Qorti qabilha, tasal għall-fehma li l-ġrajja li seħħew fiż-żmien rilevanti u li wasslu għall-pubblikazzjoni tal-kuntratt attakkat kienu maħduma biex l-appellata tagħmel xiħaġa li ma kellhiex f'moħħha li tagħmel u li kellha f'moħħha li qiegħda tagħmel ħaġa differenti għal kollox minn dak li għamlet. Din il-Qorti, bħall-ewwel Qorti qabilha, sabet provi biżżejjed biex tasal għal din il-fehma hija wkoll;

38. Illi b'riferenza għar-<u>raba' aggravju</u>, l-appellanti jgħidu li l-ewwel Qorti ma tat l-ebda każ tal-fatt li, fiż-żmien li nġibdu l-flus mill-bank, l-

---

[30] P.A. TM **4.3.2004** fil-kawża fl-ismijiet ***P.L. Joseph Żammit noe vs Joseph Fenech et***
[31] P.A. **13.2.1946** fil-kawża fl-ismijiet ***Sciberras vs Zimmermann Barbaro*** (Kollez. Vol: **XXXII.ii.223**)
[32] P.A. TM **27.4.2007** fil-kawża fl-ismijiet ***Paul Tanti pro et noe et vs Sammy Mifsud et noe*** (konfermata mill-Qorti tal-Appell fit-**23.9.2009**)

appellata kienet qiegħda toqgħod magħhom u li kull nefqa li kienet issir għall-ħtiġijiet tagħha kienet ssir minn dawk il-flus. Huma jgħidu li wara li l-appellata kienet qasmet il-ġid li kellha f'kuntrat ta' qasma bejn uliedha, intelqet għal riħha u kienu l-appellanti biss li ħennew għaliha u ġabruha magħhom u daru biha u ħadu ħsieb jaraw x'kura u bżonnijiet oħra kienet teħtieġ. Din iċ-ċirkostanza għandha tkun biżżejjed biex turi li kienet l-appellata nnifisha li ħatret lill-appellant bħala prokuratur tagħha minflok iż-żewġ uliedha li telquha, u kif kienet fuq insistenza tagħha li l-flus inġibdu mill-kont bankarju. L-appellanti jilmintaw mill-fatt li l-ewwel Qorti ma tatx każ tal-ħames eċċezzjoni tagħhom dwar in-nefqiet li kienu jagħmlu minn bwiethom biex iżommu lill-appellata kif jixraq;

39. Illi dwar dan l-aggravju l-appellata tgħid li minnu tidher inkonsistenza oħra tal-appellanti għaliex il-ġbid tal-fondi mill-kont bankarju seħħ imqar ftit ġimgħat wara li kien sar il-kuntratt attakkat (li fih jingħad li d-donazzjoni kienet qiegħda ssir bi ħlas, għarfien, apprezzament u rikonoxximent għas-serviġi li l-appellant binha kien ipprestalha u ħelsitu mill-obbligu tal-kollazzjoni u imputazzjoni)[33], u dan ifisser li żgur ma kienx il-każ li l-ġbid tal-fondi mill-kont bankarju saru għar-raġuni li l-appellanti issa qegħdin jgħidu li kien ir-raġuni u l-għan tiegħu;

---

[33] Ara Kundizzjoni 4, f'Dok "GC1", f'paġ. 11 tal-proċess

40. Illi din il-Qorti tqis li l-ewwel Qorti, kif intalbet mill-appellata, riedet tistħarreġ iċ-ċirkostanzi li fihom inġibdu l-flus mill-bank. Il-kwestjoni ta' x'kien l-għan li l-appellanti (li bl-ebda mod ma jiċħdu s-sehem u l-intervent tagħhom fil-ġbid ta' dawk il-fondi) kellhom f'moħħhom li jużaw dawk il-fondi ma tibdilx wisq iċ-ċirkostanza ta' kif inġibdu. Il-Qorti tinnota li l-appellanti taw aktar minn raġuni waħda għaliex, skond huma, nġibdu dawk il-fondi mill-bank. Dan waħdu jixhed ċerta inkonsistenza li ma jistax ikun li ma rathiex l-ewwel Qorti wkoll. Jekk inhu minnu li l-appellanti kienu qegħdin joħorġu n-nefqiet kollha meħtieġa biex iżommu lill-appellata tajjeb, ma jagħmilx sens li l-istess appellant jgħid li huwa ma ried xejn u li kien biss sforz kemm insistiet miegħu ommu l-appellata li aċċetta li jiżbanka dawk il-fondi. Din il-Qorti tinnota wkoll li l-appellanti ma ressqu l-ebda talba rikonvenzjonali għal xi likwidazzjoni u ħlas ta' kumpens għas-servizzi li taw lill-appellata u al;lura ma tantx tifhem kif huma jiġġustifikaw li jibqgħu jżommu dawk il-fondi jew li jirreżistu t-talbiet tal-appellata (bħala mandanti ta' binha l-appellant) li l-mandatarju tagħha jrodd lura dak li skond hu jgħid li għamel f'isimha. Fl-aħħarnett, din il-Qorti tinnota wkoll li l-ewwel Qorti kellha provi wkoll li l-pensjoni li kienet tirċievi l-appellata kienet biżżejjed biex tkopri n-nefqiet li kienu jsiru għall-ħtiġijiet tagħha ta' kuljum bla ma kellha tintmess s-somma ta' fondi li nġibdu mill-kont bankarju tagħha;

41. Illi għalhekk, l-aggravji kollha tal-appellanti mis-sentenza finali appellata ma jirriżultawx li huma mistħoqqa u mhux sejrin jintlaqgħu;

Decide:

42. Għal dawn ir-raġunijiet il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi l-appell billi:

Tiċħad l-appell imressaq mill-intimati miżżewġin Camilleri, kemm l-appell mis-sentenza preliminari mogħtija mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fit-30 ta' Settembru, 2013, fil-kawża fl-ismijiet premessi u kif ukoll l-appell tagħhom mis-sentenza finali tat-30 ta' Jannar, 2018, mogħtija mill-istess imsemmija Qorti u fil-kawża fl-istess ismijiet, u tikkonferma għal kollox l-imsemmija sentenzi, bl-**ispejjeż** taż-żewġ istanzi kontra l-istess appellanti, b'dan ukoll illi, għall-finijiet tar-raba' talba attriċi, qiegħda tordna li l-pubblikazzjoni tal-kuntratt tar-rexxissjoni ssir fil-Bini tal-Qorti nhar il-Ġimgha, 28 ta' Ġunju, 2019, fil-ħdax ta' filgħodu.

Joseph Azzopardi
Prim Imhallef

Joseph R. Micallef
Imhallef

Tonio Mallia
Imhallef

Deputat Registratur
mb